

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA PODNIKOVÉHO MANAŽMENTU

Evidenčné číslo: 104004/B/2019/421000077154

PERSPEKTÍVA BEHAVIORÁLNEHO VPLYVU PRI
SPOTREBNÝCH DANIACH

Bakalárska práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
FAKULTA PODNIKOVÉHO MANAŽMENTU

Evidenčné číslo: 104004/B/2019/421000077154

PERSPEKTÍVA BEHAVIORÁLNEHO VPLYVU PRI
SPOTREBNÝCH DANIACH

Bakalárska práca

Študijný program: Ekonomika a manažment podniku

Študijný odbor: Ekonomika a manažment podniku

Školiace pracovisko: Katedra podnikových financií

Vedúci záverečnej práce: Ing. Katarína Vavrová, PhD.

Bratislava 2019

Diana Mondoková

Čestné vyhlásenie

**Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla
všetku použitú literatúru.**

Dátum:

.....

Diana Mondoková

PodĎakovanie

Touto cestou by som sa chcela poďakovať vedúcej mojej bakalárskej práce Ing. Kataríne Vavrovej, PhD. za jej odbornú pomoc, cenné rady a pripomienky, ktorými mi bola nápomocná pri tvorbe tejto práce.

ABSTRAKT

MONDOKOVÁ, Diana: Perspektíva behaviorálneho vplyvu pri spotrebných daniach – Ekonomická univerzita v Bratislave. Fakulta podnikového manažmentu; Katedra podnikových financií. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Katarína Vavrová, PhD. – Bratislava: FPM EU, 2019, 67 s.

Cieľom záverečnej práce je analyzovať spotrebné dane na základe perspektívy behaviorálneho vplyvu prostredníctvom individuálnych reakcií spotrebiteľov, či už ide o podnikateľské subjekty alebo fyzické osoby. Bakalárska práca pozostáva z piatich kapitol. Jej súčasťou sú 3 obrázky a 25 grafov. V prvej kapitole sme definovali kľúčové pojmy ako sú behaviorálna ekonómia, jej vplyv, spotrebné dane a vzájomný vzťah týchto dvoch pojmov. V druhej kapitole sme si vymedzili hlavný cieľ našej práce a čiastkové ciele, ktorých realizácia bola nevyhnutnou pre dosiahnutie hlavného. V ďalšej časti sme popísali objekt skúmania, metódy, ktoré sme pri prieskume využili a taktiež zdroje a spôsob ich získania. Vo výsledkoch práce sme sa zamerali najmä na rozbor jednotlivých typov spotrebných daní a ich trendy v Slovenskej republike. Pre porovnanie sme tieto dane sledovali aj v rámci Európskej únie a taktiež sme sa venovali štátnemu rozpočtu, ktorého neodmysliteľnou súčasťou sú práve spotrebné dane ako príjem štátneho rozpočtu. Spomenuli sme tiež pojem environmentálne dane a zhodnotili ich vývoj, keďže sú úzko spojené so spotrebnými daňami a sú významným prostriedkom na ovplyvnenie spotrebiteľského správania. V diskusii sme skúmali odpovede jednotlivých respondentov a porovnávali sme ich s už zistenými výsledkami a navrhli sme možné riešenia problémov spojených so spotrebnými daňami.

Kľúčové slová: spotrebná daň z tabakových výrobkov, spotrebná daň z alkoholických nápojov, spotrebná daň z elektriny uhlia a zemného plynu, spotrebná daň z minerálnych olejov, behaviorálny vplyv

ABSTRACT

MONDOKOVÁ, Diana: Perspectives of behavioural impact on excise duties. The University of Economics in Bratislava. The Faculty of Business Management, Corporate Finance Department. Supervisor: Ing. Katarína Vavrová, PhD. Bratislava: FPM EU, 2019, 67 pages.

The aim of this thesis is to analyze excise duties based on the perspective of behavioural impact through the individual reactions of consumers, entrepreneurs and employees the same. The work contains five chapters. It involves 3 pictures and 25 graphs. In the first chapter we have defined the key terms like behavioural economics, its impact, excise duties and the relationship between these two terms. In the second chapter we have specified the main aim of our work and some partial goals that have to be fulfilled to accomplish our main goal. In the following chapter we have described the objective of our research, the methods that were used during this research and also our sources of information and the way we have gained them. As for the results of our research in that part we have analysed the three main types of excise duty separately and their development in Slovak republic. We have also mapped the situation regarding these duties in the European union so we could compare them. In this part we also mention the national budget, because the revenues from excise duties are crucial for it. We also mention the term environmental taxes and we have evaluated the trends of these taxes cause they are related to excise duties and they also play a huge role in affecting the behaviour of consumers. In the discussion we have analysed the answers of the respondents of our survey and we have compared them with the previously gathered information and we have also suggested a few solutions regarding the problems related to excise duties.

Key words: tobacco tax, excise duty on alcoholic beverages, excise duty on energy, excise duty on mineral oil, behavioural impact

Obsah

Zoznam použitých skratiek	9
Zoznam obrázkov a grafov.....	10
Úvod.....	11
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí	13
1.1 Behaviorálna ekonómia.....	13
1.1.1 Behaviorálne ponímanie ekonomických modelov rozhodovania	13
1.1.2 Kde pomáha behaviorálny vplyv najviac?	15
1.2 Daňová politika	17
1.2.1 Ciele daňovej politiky	17
1.2.2 Vplyv daní na ekonomické rozhodnutia spotrebiteľov	18
1.3 Spotrebné dane.....	19
1.3.1 Charakteristické črty a trendy vo vývoji spotrebných daní.....	23
1.3.2 Spotrebné dane ako nástroj na ovplyvňovanie správania spotrebiteľov	24
1.3.3 Nápravné dane.....	25
1.3.4 Zdaňovanie tabakových výrobkov	26
1.3.5 Zdaňovanie alkoholických nápojov	27
1.3.6 Environmentálne dane.....	28
1.3.7 Efektívnosť spotrebných daní	30
1.3.8 Argumenty proti spotrebným daniam	31
2 Cieľ práce	33
3 Metodika práce a metódy skúmania	34
3.1 Charakteristika objektu skúmania	34
3.2 Pracovné postupy	34
3.3 Spôsob získavania údajov a ich zdroje.....	34
3.4 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov	35
3.5 Štatistické metódy	35
4 Výsledky práce	37
4.1 Spotrebná daň z minerálnych olejov	37
4.2 Spotrebná daň z tabakových výrobkov	39
4.3 Spotrebná daň z alkoholických nápojov.....	41
4.4 Spotrebná daň z elektriny, uhlia a zemného plynu.....	43
4.5 Úroveň, dlhodobý vývoj a štruktúra daní v Európskej únii	45

4.6	Spotrebné dane v rámci EÚ.....	47
4.7	Environmentálne dane v EÚ	50
4.8	Tvorba štátneho rozpočtu Slovenskej republiky	53
5	Diskusia	58
	Záver.....	64
	Zoznam použitej literatúry.....	66

Zoznam použitých skratiek

EÚ – Európska únia

SR – Slovenská republika

ČR – Česká republika

USA – Spojené štáty americké

VÚC – vyšší územný celok

SD – spotrebné dane

ŠR – štátny rozpočet

OECD – Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj

MFSR – Ministerstvo financií Slovenskej republiky

V4 - Vyšehradská štvorka (zoskupenie SR, Česká republika, Poľsko, Maďarsko)

HDP - Hrubý domáci produkt

DPH – Daň z pridanej hodnoty

CO₂ – oxid uhličitý

hl - hektoliter

Zoznam obrázkov a grafov

Obrázok 1 Ciele daňovej politiky	18
Obrázok 2 Tovary zaťažené spotrebnou daňou	22
Obrázok 3 Členenie daňových príjmov podľa základu dane v rámci EÚ.....	47
Graf 1 Podiel typov minerálnych olejov na výnosoch SD z minerálneho oleja.....	37
Graf 2 Medziročná zmena spotrebnej dane z minerálnych olejov	38
Graf 3 Porovnanie spotrebnej dane z minerálnych olejov v rámci V4.....	38
Graf 4 SD z tabakových výrobkov	39
Graf 5 Vývoj vážených cien cigariet.....	40
Graf 6 Denní fajčiari podľa vekových kategórií	41
Graf 7 SD z jednotlivých alkoholických nápojov	41
Graf 8 SD z liehu v krajinách V4.....	43
Graf 9 Výnosy z energetických SD.....	44
Graf 10 SD z elektriny a zemného plynu v krajinách V4	45
Graf 11 Celkové daňové výnosy v EÚ a Eurozóne.....	46
Graf 12 Výnosy zo spotrebných daní.....	48
Graf 13 Výnosy zo SD ako % HDP v štátoch EÚ.....	49
Graf 14 Výnosy z environmentálnych daní (%).....	51
Graf 15 Výnosy z environmentálnych daní podľa typu	52
Graf 16 Vývoj štátneho rozpočtu	54
Graf 17 Finančné toky príjmov ŠR za rok 2019	55
Graf 18 Podiel jednotlivých daní na finančných príjmoch z tovarov a služieb za rok 2019.....	56
Graf 19 Finančné toky výdavkov ŠR za rok 2019	57
Graf 20 Znalosť procesu tvorby ŠR	58
Graf 21 Zdroje príjmov ŠR podľa respondentov	59
Graf 22 Názor na elasticitu dopytu po tovaroch podliehajúcich spotrebnej dani.....	60
Graf 23 Preferencia dovozu týchto tovarov zo zahraničia	61
Graf 24 Znalosť pojmu environmentálne dane	62
Graf 25 Názor na zvýšenie sadzieb environmentálnych daní	63

Úvod

Dane sú jednou z najdiskutovanejších tém v rámci celého sveta, čo sa týka ekonomiky. Sú súčasťou našich životov od počiatkov rozvoja obchodu. Už v tej dobe si totiž naši predkovia uvedomovali, že musia z niečoho potrebné zmeny (výstavba infraštruktúry, rekonštrukcie,...), ktoré realizovali vo svojom okolí financovať. Je však potrebné, aby k tomu prispievali všetci občania daného územného celku. Nebol to jediný dôvod výberu daní. Ľudia si začali uvedomovať škodlivosť vybraných druhov tovarov, ktoré chceli od bežných nejakým spôsobom odlišiť. Práve preto sa zaviedli selektívne dane, ktorými sa vplývalo na správanie spotrebiteľov. V súčasnosti sa tento trend čím ďalej tým viac využíva.

Dane vo všeobecnosti tvoria najväčšiu časť príjmov štátneho rozpočtu, preto sa na určenie efektívnej sadzby dane kladie mimoriadny dôraz. Delíme ich na priame a nepriame a z nepriamych daní sa vyberie prevažná väčšina finančných prostriedkov. V tejto práci sa budeme venovať primárne spotrebným daniam, ktoré napriek neustálemu rastu ich sadzieb tvoria jeden z najväčších zdrojov príjmov pre štát. V spojení s ním ďalej skúmame aj správanie samotných spotrebiteľov pri zvyšovaní, respektíve znižovaní ich sadzieb.

Aj keď to možno nie je na prvý pohľad viditeľné, behaviorálny vplyv zohráva pri nich veľmi dôležitú úlohu. Spotrebiteľ si totiž vždy môže vybrať z minimálne dvoch možností. Bude platiť dane vo svojom štáte a naďalej nakupovať tieto zdraviu škodlivé tovary alebo ich spotrebu obmedzí? Bude hľadať cestu ako sa tejto dani vyhnúť? Uprednostní ich dovoz zo zahraničia? Práve na tieto otázky hľadáme v našej práci odpoveď. Na základe reakcie spotrebiteľov môže totiž štát zvoliť vhodnú taktiku, ktorou zabezpečí nielen krytie svojich výdavkov, ale aj zníženie spotreby týchto tovarov. Vďaka tomu by sa predišlo nielen mnohým ochoreniam plynúcim z užívania týchto látok, ale súčasne by sa venovala väčšia pozornosť ochrane životného prostredia a reálne by sa dosahoval progres v tejto oblasti.

V prvej kapitole práce sme zmapovali súčasný stav na jednej strane problematiky spotrebných daní a taktiež behaviorálneho vplyvu, najmä čo sa týka správania spotrebiteľov. Skúmali sme na teoretickej rovine ako vo všeobecnosti ovplyvní spotrebu alkoholických nápojov, tabakových výrobkov a minerálnych olejov zvýšenie sadzieb spotrebných daní. Ďalej sme spomenuli v súvislosti s touto problematikou aj pojem environmentálne dane, ktorý sa čoraz viac dostáva do povedomia spotrebiteľov.

Následne sme si stanovili ciele, ktoré chceme dosiahnuť a údaje, ktoré chceme získať naším prieskumom. V ďalšej časti popisujeme metódy, ktoré sme využili na dosiahnutie stanovených cieľov. Ďalej opisujeme súčasný stav jednotlivých typov spotrebných daní na Slovensku. Budeme venovať pozornosť taktiež vývoju daní v rámci EÚ, keďže Slovenská republika je jej súčasťou a musí brať do úvahy aj opatrenia, ktoré jej z tohto členstva plynú. Aby sme analyzovali behaviorálny vplyv pri spotrebných daniach, vytvorili sme dotazník s niekoľkými otázkami zameranými na zmeny spotrebiteľského správania v konkrétnych prípadoch. Tiež sme chceli zistiť aký majú pohľad na túto problematiku samotní spotrebiteľia a zhodnotiť získané poznatky.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Behaviorálna ekonómia

Behaviorálna ekonómia je v súčasnosti veľmi populárnou témou. Výskumy z tejto oblasti sú pravidelne publikované v najvýznamnejších akademických žurnáloch nielen ekonomického zamerania, ale tiež vo vedeckých. Čo je teda behaviorálna ekonómia a prečo vyvoláva taký záujem? Tento druh ekonómie rozširuje ekonomické princípy. Robí to tak, že umožňuje, aby naše rozhodnutia ovplyvňované sociálnymi a psychologickými aspektmi takisto ako racionálnymi kalkuláciami nákladov a výnosov vstupovali do základných ekonomických procesov. Takto umožňuje presnejšie určenie faktorov ovplyvňujúcich širokú verejnosť. Je spojením širokej škály vedných disciplín ako sú ekonómia, psychológia (hlavne sociálna psychológia), sociológia, neuroveda. Používajúc multidisciplinárnu zmes nápadov obohacuje naše chápanie ekonómie a finančného správania jednotlivých subjektov. Aby ekonomické modely rozhodovania zachytávali všeobecné správanie jednotlivcov, domácností a firiem zavádza behaviorálna ekonómia zovšeobecňujúce a zjednodušujúce predpoklady do svojej koncepcie. Modely je možné testovať empiricky, aby sa zistilo ako dobre odrážajú pozorované správanie. Avšak v mnohých prípadoch sa ekonomické subjekty chovajú inak ako by tieto modely predpokladali. Jednou z funkcií behaviorálnej ekonómie je zachytiť tieto odchýlky. Behaviorálna ekonómia využíva poznatky z psychológie a behaviorálnej vedy, aby analyzovala správanie spotrebiteľov v prípadoch, keď štandardné ekonomické modely neboli schopné adekvátne vysvetliť rozhodnutie spotrebiteľa. V mnohých prípadoch to vyžaduje doplnenie existujúcich modelov o poznatky z behaviorálnej ekonómie a v niektorých situáciách si to dokonca vyžaduje zavádzanie úplne nových modelov založených na pozorovaní správania.¹

1.1.1 Behaviorálne ponímanie ekonomických modelov rozhodovania

Na základe poznatkov z tradičnej ekonomiky predpokladáme, že sa ľudia rozhodujú racionálne, vo svoj prospech a konzistentne. Behaviorálne modely však dokazujú, že to nie je vždy tak. Prinášajú iné, častokrát bohatšie poznatky, ktoré pomáhajú vysvetliť, že druhy správania, ktoré poznáme v teoretickej rovine sú odlišné od tých

---

¹ BADDELEY, Michelle. Behavioural economics : A very short introduction. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2017. s. 1. ISBN 978-01-9875- 499-2.

reálnych. Niektoré z najdôležitejších behaviorálnych modelov správania pri fiškálnej politike zahŕňajú:

- 1. Rozhodovanie obmedzené racionalitou** – rozhodovanie sa je často komplikované. Existujú tisíce možností, ktoré sa mierne od seba odlišujú. Vyhodnotenie kladov a záporov každej z nich môže byť náročné aj za predpokladu, že spotrebiteľ je dokonale informovaný. Keď sa ľudia stretávajú s ťažkými rozhodnutiami, volia často heuristické metódy rozhodovania alebo rozhodovanie na základe praktických skúseností. Tieto rozhodnutia sú viac-menej optimálne, ale v niektorých prípadoch môžu viesť k nesprávnym úsudkom. Pri heuristických metódach spotrebiteľia porovnávajú svoje varianty a vyberajú prvú, ktorá vyhovuje ich kritériám. Poradie v akom ich posudzujú môže ovplyvniť rozhodnutie. Keď sa spotrebiteľ rozhoduje na základe len svojich praktických skúseností nezvažuje možnosti, ktoré ešte predtým nevyskúšal. Vyberú si teda najlepšiu možnosť, ale len z tých otestovaných a ostatné neberú do úvahy.
- 2. Framing** – v štandardnom rozhodovacom modeli preferencie spotrebiteľa majú väčšiu váhu ako ekonomické obmedzenia akými sú ceny a príjmy. Ako sú jednotlivé možnosti prezentované by nemalo ovplyvniť rozhodovanie. Avšak opak je často pravdou. Ak je teda podstatné akou formou sú informácie o jednotlivých možnostiach uvedené do pozornosti verejnosti, štát by mohol túto skutočnosť využiť a zmeniť spôsob ich prezentácie. Prostredie, v ktorom prinášame rozhodnutia nás môže tiež podnecovať k preferencii istých volieb. Niektoré aspekty zas môžu byť pri tomto procese menej významné.
- 3. Teória preferencií** – v štandardnom rozhodovacom modeli spotrebiteľov poháňa uspokojenie ich potrieb. Jedincov však zaujímajú nielen výsledky ich vlastných rozhodnutí, ale aj rozhodnutia ostatných členov spoločnosti. Môže to byť spôsobené tým, že ľudia sa snažia byť spravodliví, spolupracovať a svoje hodnoty prispôbovať sociálnym normám. Jedinci tiež berú do úvahy dôsledky ich činov a dopad na blahobyt spoločnosti. Tieto faktory môžu byť vnútornými podnetmi k prijímaniu určitých rozhodnutí. Je tiež možné, aby sa prostredníctvom vonkajších podnetov ako sú dane, pokuty alebo odmeny dosiahlo želané správanie.
- 4. Prospektová teória** – keď si vyberáme z alternatív s neistými závermi je prítomný behaviorálny vplyv a na to existuje niekoľko dôkazov. Prvým je, že ľudia pripisujú subjektívne váhy každej možnosti. Po druhé: jednotlivé varianty nie sú vyjadrené

v absolútnych hodnotách, ale porovnávajú sa s referenčným bodom. To znamená, že pri rozhodnutiach spotrebiteľov majú väčšiu váhu možné výsledky ako konečný výsledok. Po tretie: spotrebiteľia majú averziu k stratám. Vychádzame z toho poznatku, že spotrebiteľia pod úrovňou referenčného bodu neposudzujú ich stratu alebo zisk rovnakou mierou. Straty rovnajúce sa referenčnému bodu pociťujú intenzívnejšie ako výhody, ktoré z tohto rozhodnutia získali.

5. **Pokušenia a predsavzatia** – alternatíva, ktorú si spotrebiteľ zvolí dnes sa nemusí zhodovať s tou, pre ktorú sa rozhodne v budúcnosti. Takáto situácia môže vzniknúť v dôsledku pokušenia. Spotrebiteľia musia praktizovať sebaovládanie, aby mohli urobiť určité rozhodnutia ako zdravo sa stravovať alebo vzdať sa fajčenia. Veľmi nápomocný by bol v tomto prípade nástroj, ktorý im pomôže sa vyvarovať škodlivému tovaru ako sú spomínané tabakové výrobky. V tomto prípade sú veľmi užitočné nástroje, ktoré napomáhajú sa vzdať týchto zlovykov ako je zvyšovanie cien zdraviu škodlivých látok (zdražovanie tabakových výrobkov). Tieto nástroje teda spotrebiteľovi môže poskytnúť vláda takým spôsobom, že bude zvyšovať daň z tabakových výrobkov.
6. **Nezrovnalosť času** – spotrebiteľia majú často plány, ktoré v budúcnosti nenaplnia. Ako napríklad rozhodovanie sa či prestať s fajčením alebo nie. Ich uspokojenie z fajčenia v súčasnosti má pre nich vyššiu hodnotu ako budúce náklady spojené s ním. Preto sa rozhodnú pre fajčenie v súčasnosti a odvyknutie si zakomponujú do svojich budúcich plánov. Keď však nastáva čas na realizáciu plánu ich súčasné uspokojenie opäť prevyšuje náklady spojené s fajčením v budúcnosti. Ďalším dôvodom prečo rozhodnutia spotrebiteľov časovo nekonzistentné je predpoklad, že ich súčasné preferencie budú také isté ako ich preferencie v budúcnosti.²

1.1.2 *Kde pomáha behaviorálny vplyv najviac?*

- Najviac efektívny je behaviorálny vplyv v oblastiach, kde vláda nemá dostatok inštitucionálnej adaptability a inovačnej kapacity na to, aby reagovala na meniace sa sociálne, ekonomické a politické podmienky.

---

² Department of Finance. Implications of Behavioural Economics for Tax Policy [online]. Dublin, 2017, s. 6. [cit. 2018-11-16]. Dostupné na: <https://igees.gov.ie/wp-content/uploads/2014/01/Behavioural-Economics-and-Tax.pdf>

- Táto oblasť sa dostala do pomerne pokročilého štádia rozvoja. Umožňuje participantom, aby vo svoj prospech využili to, že môžu navrhovať, implementovať a ohodnotiť politiku štátu a „ušiť si ju na mieru“.
- Globálne udržateľnému rozvoju môže napomôcť behaviorálna ekonómia a to integrovaním inkluzívneho rastu, zeleného rastu a udržateľného rozvoja.
- OECD a jej členské krajiny majú významnú rolu vďaka svojmu vplyvu pri inovatívnych, behaviorálne-orientovaných riešeniach, ktoré siahajú až do oblasti politiky. Takisto však ovplyvňujú jednotlivcov, skupiny ľudí, podnikateľských lídrov a iné podnikateľské subjekty.
- Záleží od participantov v behaviorálnej ekonomike z celého sveta ako budú aplikovať získané poznatky tak, aby sa dosiahli stanovené ciele.

Väčšina ekonómov charakterizuje ľudí ako matematické nástroje – schopné jednoducho a presne si vypočítať náklady a výnosy svojich rozhodnutí bez ohľadu na to ako sa zachovávajú ostatní spotrebitelia. Použitie poznatkov z behaviorálnej ekonómie sa v súčasnosti zameriava hlavne na pomoc prinášať spotrebiteľom lepšie rozhodnutia aj prostredníctvom ich vlastných motívov. Zohrávajú dôležitú úlohu pri získavaní informácií a vytyčovaní problému ešte predtým ako vláda zvažuje akékoľvek intervencie. Tým, že robí vládu efektívnejšou a zameriava sa na spotrebiteľov si môže behaviorálna ekonómia znovu získať dôveru ľudí v schopnosť vlády riešiť staré a nové problémy, ktoré sa v štáte vyskytujú.

Aplikácia poznatkov z behaviorálnej ekonómie sa môže využiť v oblastiach ako je zdravotníctvo, daňová politika, vzdelávanie, zamestnanosť a mnohých ďalších. Experimentovanie s možnými riešeniami je kľúčom k porozumeniu toho, čo funguje, kde a v akom kontexte (okrem experimentov a pokusov existujú iné metódy, ktoré sa dajú použiť). Keď sa pracuje s psychológiou a experimentálnymi metódami, neoddeliteľnou súčasťou sú otázky etiky. Otázky je potrebné priamo adresovať a transparentnosť je kľúčom k získaniu dôvery spotrebiteľov. Výsledky experimentov je potrebné publikovať. Spolupráca môže byť tiež veľmi nápomocná. Dokumentácia týchto skutočností má veľký význam pre efektívne publikovanie získaných poznatkov.

Využitie behaviorálnych poznatkov môže byť veľmi významným komponentom pre doplnenie tradičných politických postojov. Môžu sa tiež použiť na doladenie a obohatenie súčasného ekonomického myslenia. Zväčšovanie počtu oblastí, v ktorých sa aplikujú tieto poznatky však môže čeliť odporu zo strany záujmových skupín. Je možné ich

tiež aplikovať do oblasti spotreby, konkrétne spotreby zdraviu škodlivých tovarov (alkoholických a tabakových). Tu totiž existuje dôvod na zásahy vlády a tie môžu byť oveľa efektívnejšie, ak porozumie tomu aký majú spotrebitelia postoj k riziku, neistote a časovému oneskoreniu. Kým bežní ekonómovia upriamujú svoju pozornosť na racionalitu, ekonómovia zaoberajúci sa behaviorálnou ekonómiou nepredpokladajú, že ľudia sú len racionálne mysliace bytosti. Naopak, sústredujú sa na limitovanie rozumného prijímania rozhodnutí. Behaviorálna ekonómia má komplexnú škálu pohľadov na to, čo vlastne znamená byť „rozumným spotrebiteľom“. Väčšinou pripúšťajú, že naša racionalita je rôznorodá a závisí od okolností, v ktorých sa ocitneme. Keď nemáme prístup k informáciám, keď sa ponáhľame, keď sa stretávame s nejakými obmedzeniami alebo sociálnymi vplyvmi práve vtedy sa prikláňame k rozhodnutiam, ktoré by sme v perfektnom svete vedeli vylepšiť.³

1.2 Daňová politika

1.2.1 Ciele daňovej politiky

Vláda ukladá dane primárne pre krytie výdavkov štátneho rozpočtu. Výber daní a z nich získané finančné prostriedky, ktoré štát postupne transformuje na výdavky, prispievajú k naplneniu verejných cieľov ako sú ekonomický rast, makroekonomická stabilita a podobne (viď obrázok 1).

Dane môžu narušiť spôsob chovania spotrebiteľov relatívnou zmenou cien statkov. Napríklad, daň z príjmu môže znížiť motiváciu pracovať a viesť tak k poklesu intenzity práce. Napriek tomu zvyšovanie dane z príjmov je nevyhnutné pre fungovanie a naplnenie cieľov vlády. Prvým cieľom daňovej politiky je teda zvyšovanie príjmov do štátneho rozpočtu, ale takým spôsobom, ktorý minimalizuje deformáciu ekonomických rozhodnutí spotrebiteľov. Hovoríme tomu **zvyšovanie efektívnosti príjmov**.

Často sa stretávame so situáciou, keď preferencie domácností alebo firiem vedú k nadbytočnej produkcii určitého statku. Je to jedným z nedostatkov trhu. Dane, ktoré sú určené na ovplyvnenie správania spotrebiteľa takým spôsobom, aby sa odstránili nedostatky trhu nazývame nápravné dane. Nápravné dane nemusia vždy uspieť v zmene rozhodnutí spotrebiteľov. Je to spôsobené najmä tým, že niektoré domácnosti a firmy nie

---

³ OECD Headquarters, Paris. Behavioural Insights in Public Policy : KEY MESSAGES AND SUMMARY FROM OECD INTERNATIONAL EVENTS [online]. Paríž, 2017, s. 26. [cit. 2018-11-20]. Dostupné na: <http://www.oecd.org/governance/regulatory-policy/OECD-events-behavioural-insights-summary-may-2017.pdf>

sú citlivé na zmeny cien.

Tretí objekt týkajúci sa rovnosti je väčšinou zachytený v analýzach zaoberajúcich sa progresivitou daňového systému a v jednotlivých druhoch daní. Prvý a tretí cieľ sa používajú na porovnanie efektívnosti dane a dopadov súvisiacich s jej zavedením. Druhý cieľ sa spája s tým ako môže ovplyvniť financovanie štátneho rozpočtu makroekonomické prostredie ako celok.⁴

Obrázok 1 Ciele daňovej politiky

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z

<https://igees.gov.ie/wpcontent/uploads/2014/01/Behavioural-Economics-and-Tax.pdf>

1.2.2 Vplyv daní na ekonomické rozhodnutia spotrebiteľov

Vplyv daní na správanie spotrebiteľov je dôležitý z troch dôvodov. V prvom rade správanie spotrebiteľov ovplyvňuje príjmy získané v dôsledku zmien výšky a štruktúry daní. Vláda totiž vždy mení výšky daní z konkrétného dôvodu. Niekedy to robí, aby získala príjmy do štátneho rozpočtu. Platitelia daní môžu reagovať buď tak, že zaplatia dane v plnej výške alebo naopak môžu hľadať spôsoby ako sa ich plateniu vyhnúť.

Ako druhý dôvod môžeme uviesť zvyšovanie ekonomickej efektivity. Pri nej však musíme brať do úvahy aj stratu mŕtvej váhy vyplývajúcu zo schopnosti substituovať

⁴ Department of Finance. Implications of Behavioural Economics for Tax Policy [online]. Dublin, 2017, s. 2. [cit. 2018-11-16]. Dostupné na: <https://igees.gov.ie/wp-content/uploads/2014/01/Behavioural-Economics-and-Tax.pdf>

zdaňované produkty iným druhom tovaru. Pre načrtnutie straty mŕtvej váhy uvádzame nasledujúci príklad. Predstavme si, že zákon by zakazoval občanom nakupovať jablká. Takýmto spôsobom by však nebol zabezpečený žiadny príjem do štátneho rozpočtu a spokojnosť spotrebiteľov by rapídne poklesla zavedením tohto opatrenia. Štát by musel zabezpečiť substitúty jabĺk pre uspokojenie potrieb svojich obyvateľov. Hodnota týchto substitútov predstavuje stratu mŕtvej váhy. Je potrebné teda zvážiť aj menej drastické riešenie. Mohlo by ním byť obmedzenie počtu jabĺk, ktoré si môžu jednotliví občania kúpiť. Týmto riešením je strata mŕtvej váhy nižšia. Ale čo keby namiesto obmedzenia počtu nakúpených jabĺk štát zaviedol daň na jablká? Takto by sa tiež znížil počet nakupovaných jabĺk. Situácia občanov by sa ešte viac zhoršila: nielenže by museli obmedziť ich spotrebu, ale aj zaplatiť vyššiu cenu za každý kus tohto tovaru (dokonca túto daň odvádzajú do štátneho rozpočtu). Dôvod prečo je teda spokojnosť spotrebiteľa nižšia je spôsobená daňou odvádzanou štátu a tiež stratou mŕtvej váhy kvôli ktorej sa zredukovala spotreba jabĺk. Podobne je to aj s platením niektorých spotrebných daní.⁵

Tretím dôvodom je, že behaviorálny vplyv je dôležitý pre porozumenie krátkodobých makroekonomických zmien spôsobených zmenou výšky daní. Ovpływujú totiž agregátny dopyt a zamestnanosť. Ako teda pôsobia zmeny v sadzbách daní na trh? Pre zodpovedanie tejto otázky si musíme v prvom rade uvedomiť spôsob akým pôsobí substitučný efekt. Ak sa na území krajiny zvýšia sadzby daní, v našom prípade spotrebných, dôsledkom je pokles domácej výroby. Toto sa odzrkadlí na sortimente výroby, keďže podniky ho buď zredukujú, prípadne čiastočne alebo úplne zmenia jeho štruktúru. V tomto prípade je na trhu obmedzený počet daných tovarov, čo vyvolá potrebu ich dovozu. Vzniká riziko predražovania tovarov, ktorého dôsledkom je pokles spotreby a aj zamestnanosti.⁶

1.3 Spotrebné dane

Spotrebné dane platíme z vybraných druhov tovarov, ktorými sú alkohol, tabakové výrobky, minerálne oleje a energie s negatívnym vplyvom na životné prostredie. Sú veľmi významným nástrojom, prostredníctvom ktorého môžu všetky krajiny sveta chrániť

---

⁵ FELDSTEIN, Martin. Effects of Taxes on Economic Behavior [online]. Cambridge : Harvard University Dash, 2008. s. 1. [cit. 2018-10-31]. Dostupné na: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/2943922/feldstein_fx%20of%20taxes.pdf?sequence=2

⁶ KUŠNÍROVÁ, Jana – RABATINOVÁ, Marcela – VÁLEK, Juraj. Daňová politika a jej vplyv na efektívny výber daní a elimináciu daňových únikov : Vybrané aspekty. Praha : Wolters Kluwer, 2017. s. 237. ISBN 978-80-7552-900-8.

životné prostredie. Pomáhajú tiež samotným spotrebiteľom, aby obmedzili spotrebu zdraviu škodlivých látok. Zvýšenie sadzby tohto druhu dane má svoje opodstatnenie. Nedostatok substitútov návykových látok ako sú tabakové výrobky, alkohol, energie naznačujú, že dopyt po nich je neelastický. Vo všeobecnosti ekonomická teória hovorí, že sadzby daní by mali byť vyššie pre tovary s najnižšou cenovou elasticitou. Nedostatok informácií je ďalším príkladom, ktorý oprávňuje štát na rôzne intervencie na ovplyvnenie spotrebiteľského správania.⁷

Vznik daní je bezprostredne spätý s vznikom prvých štátov. Ich funkciou bola v tej dobe najmä úhrada nákladov, ktoré vznikali štátu pri zabezpečovaní jeho chodu. Na rozdiel od terajších daní sa však vyberali nepravidelne a odvíjali sa od potrieb štátu, ktoré mu vznikali v danom momente. Spočiatku mali naturálnu formu a to hlavne v období feudalizmu, keď sa vyberali ako napr. určitá časť úrody. V tomto období sa príjmy štátneho rozpočtu rozčlenili na štyri základné skupiny: domény, regály, akcízy a kontribúcie. Keďže akcízy sú predchodcami spotrebných daní, budeme sa venovať práve im. Selektívne dane na produkty a služby tiež nazývané spotrebné dane predstavujú jednu z najstarších foriem zdaňovania na svete.

Počiatky spotrebných daní majú korene v 16. a 17. storočí, kedy sa v Holandsku začali zavádzať na pivo, cukor, soľ, tvrdý alkohol a iné tovary ktoré sa nazývali excijsen – z toho vzniklo aj anglické slovo excise – akcízy, v súčasnosti excise duties – spotrebné dane. Spotrebné dane sa rozšírili postupne do všetkých krajín Európy. Postupom času im podliehali nielen tovary bežnej spotreby, ale vymedzili sa určité druhy tovarov, ktoré nimi mali byť postihnuté. V 19. storočí sa kládol na tento druh daní menší dôraz. V posledných rokoch sa však táto situácia zmenila v dôsledku zvýšenia povedomia o globálnych problémoch. Napríklad skleníkové plyny viedli ku globálnemu otepľovaniu. Nasledoval rozkvet literatúry, ktorá sa zaoberala ekonomickými nástrojmi ako sú dane, aby sa zabránilo škodlivým emisiám.⁸

V súčasnosti sa veľmi často vyskytujú v novinách. Na jednej strane sú zdrojom príjmov štátneho rozpočtu, ale na druhej kvôli nim vznikajú negatívne externality. Tieto ovplyvňujú nielen ich spotrebiteľov. Globálne otepľovanie, kyslé dažde, náklady vynaložené na spotrebu tabakových výrobkov a alkoholu predstavujú problémy, ktoré sa

---

⁷ KUŠNÍROVÁ, Jana – RABATINOVÁ, Marcela – VÁLEK, Juraj. Daňová politika a jej vplyv na efektívny výber daní a elimináciu daňových únikov : Vybrané aspekty. Praha : Wolters Kluwer, 2017. s. 238. ISBN 978-80-7552-900-8.

⁸ VAVROVÁ, Katarína. Zdaňovanie v štátoch Európskej únie a efektívnosť daňovej správy. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2016. s. 9. ISBN 978-80-225-4355-2.

dajú riešiť prostredníctvom vybraných spotrebných daní a regulatívnych nástrojov.

Podľa niektorých výskumov elasticita dopytu po tabakových výrobkoch a alkoholických nápojoch je u mladých ľudí dvakrát vyššia ako u dospelých (v ich prípade ide o neelastický dopyt). Z toho zistenia vyplýva, že navýšenie cien týchto tovarov by malo veľký efekt pre zamedzenie ich požívania najmä u mladej generácie. Aj keď ekonómovia nevedia situáciu významne ovplyvniť, môžu analyzovať efektívnosť použitia jedného nástroja oproti inému pre dosiahnutie tohto cieľa. Napríklad sa môžeme rozhodnúť medzi zvýšením spotrebnej dane z tabakových výrobkov a z liehu alebo rozširovaním informácií o tom ako zdraviu škodí fajčenie a konzumácia alkoholu spojeným s obmedzením zásob alebo miest, na ktorých je možné tieto činnosti vykonávať. Spotrebné dane zohrávajú taktiež dôležitú rolu aj pri regulovaní viacerých negatívnych externalít spojených s cestnou dopravou.⁹

Spotrebné dane sa vo všeobecnosti zdaňujú pevnou sadzbou za naturálnu jednotku. Táto môže byť vyjadrená váhou (kg, t), objemom (hl, l). Do úvahy je potrebné brať aj percentuálny podiel alkoholu vo vybraných druhoch tovaru. Špecifické pre spotrebné dane je, že postihujú len určitú skupinu tovarov. Práve týmto sa líšia od ostatných druhov daní. To znamená, že sa porušuje daňová neutralita a dochádza k diferencovaniu zdanenia. Z hľadiska spôsobu ich výberu sa zaraďujú medzi jednorazové. Väčšinou sa platia pri ich vstupe do voľného obehu. Systém platiteľov spotrebných daní tvoria výrobcovia, veľkoobchodníci a fyzické osoby alebo právnické osoby, ktoré tieto druhy tovaru do krajiny importujú.¹⁰

Statky, na ktoré sa vzťahuje spotrebná daň sa významne cenovo líšia od ostatných druhov tovarov, pretože práve táto veličina je základom pre výpočet dane. V dôsledku toho sa výrazne odlišujú aj sadzbou dane. Týkajú sa síce hromadnej spotreby, ale vzťahujú sa len na vybrané druhy tovarov. Preto sa často označujú aj ako selektívne dane. V súvislosti so spotrebnými alebo selektívnymi daňami je potrebné vymedziť aj ich ciele. Tie môžeme rozdeliť do dvoch základných oblastí:

1. Prohibitívny cieľ zdanenia – jeho základom je snaha obmedziť spotrebu zdraviu škodlivých látok, ktoré sú predmetom práve spotrebných daní. Okrem toho

---

⁹ CNOSEN, Sijbren. Theory and Practice of Excise Taxation : Smoking, Drinking, Gambling, Polluting, and Driving, 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2005. s. 2. ISBN 978-14-0207- 652-7.

¹⁰ LÉNÁRTOVÁ, Gizela – ĎURINOVÁ, Ivona – VAVROVÁ, Katarína. Dane podnikateľských subjektov. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. s. 205. ISBN 978-80-225-3292-1.

súčasťou tohto cieľa aj ochrana životného prostredia, ktorú realizuje štát najmä prostredníctvom ekologických daní.

2. Fiškálny cieľ – ako aj všetky ostatné druhy daní či už priame alebo nepriame aj spotrebné dane sú zdrojom príjmov štátneho rozpočtu. Tento druh daní dokonca predstavuje stabilný prínos v dôsledku čoho môžeme fiškálny cieľ považovať v tomto prípade za primárny.¹¹

Spotrebnými daňami sú zaťažené nasledovné druhy tovarov:

Víno

- Šumivé vína
- Tiché vína
- Medziprodukt
- Dezertné a dezertné korenené vína

Lieh

Pivo

Minerálne oleje

Tabakové výrobky

- Cigarety
- Cigary
- Cigarky
- Tabak

Elektrina, uhlie, zemný plyn

- Elektrina
- Čierne uhlie
- Hnedé uhlie
- Koks
- Polokoks
- Ostatné pevné uhlíkovodíky

Obrázok 2 Tovary zaťažené spotrebnou daňou

Zdroj: Vlastné spracovanie

Spotrebné dane z alkoholických nápojov, tabakových výrobkov a minerálnych olejov sú pomerne rozšírené a tvoria signifikantnú časť výnosov štátneho rozpočtu. V posledných desaťročiach využívajú štáty tento druh daní nielen na zvýšenie príjmov

---

¹¹ LÉNÁRTOVÁ, Gizela. Harmonizácia daní v Európskej únii. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. s. 55. ISBN 978-80-225-3501-4.

štátneho rozpočtu, ale aj na ovplyvnenie spotrebiteľského správania a to najmä pri tých druhoch tovarov, ktoré sa považujú za zdraviu škodlivé. Táto podkapitola prezentuje prehľad hlavných charakteristík spotrebných daní a ich vývoj vo vybraných oblastiach a následne poskytuje detailnejší prehľad o jednotlivých druhoch tovarov, na ktoré je tento druh dane uvalený.¹²

1.3.1 Charakteristické črty a trendy vo vývoji spotrebných daní

Spotrebné dane na rozdiel od ostatných druhov nepriamych daní (spolu s DPH) sa vzťahujú len na špecifické druhy tovarov. Napriek tomu, že množstvo produktov by mohlo byť touto daňou zaťažených ako napríklad čokoláda alebo pomarančový džús v tejto časti sa budeme venovať trom základným skupinám produktov, ktorých zdaňovanie týmto druhom dane je povinné vo všetkých krajinách OECD a to: alkoholickým nápojom, minerálnym olejom a tabakovým výrobkom.

Na rozdiel od DPH, ktorá sa vyberá na základe presne vymedzeného procesu od investorov až po spotrebiteľov, spotrebné dane sa zvyčajne vyberajú okamžite od registrovaného operátora, keď sa tovar dovezie na územie Slovenskej republiky. V prípade, že ide o výrobný podnik stávajú sa predmetom spotrebnej dane tieto statky už výrobou. Z tohto dôvodu ich zaradujeme do kategórie jednostupňových daní. V rámci Európskej únie je pohyb tovarov, na ktoré sa tento druh dane vzťahuje oslobodený od dane až po moment ich uvoľnenia do voľného obehu. Na rozdielnom princípe funguje tento proces v Spojených štátoch amerických, kde existuje aj federálna aj lokálna daň. Federálne spotrebné dane vyberá Daňový odbor Ministerstva financií USA, kým štáty môžu imponovať túto daň podľa ich vlastných pravidiel a sadzieb.

Základné charakteristiky spotrebných daní a ich objektov z hľadiska zvyšovania príjmov do štátneho rozpočtu a vplyvu na správanie spotrebiteľa sú zdieľané všetkými krajinami OECD. Avšak ich sadzby a štruktúra sa značne líšia a ich dôležitosť nie je presne vymedzená. Najväčšie rozdiely môžeme však pozorovať pri porovnávaní štruktúry týchto daní v jednotlivých krajinách. Ako príklad môžeme uviesť štandardné sadzby spotrebných daní z piva, pri ktorých zohráva určitú rolu aj znížená sadzba dane, ktorú

---

¹² OECD. Consumption Tax Trends 2018: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues. 1. vyd. Paríž: OECD Publishing, 2018. [cit. 2019-3-17]. s. 122. ISBN 978-92-64-30902-9. Dostupné na internete: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/consumption-tax-trends-2018_ctt-2018-en#page1.

využívajú malé pivovary. Rôzne sadzby dane, ktoré sa vzťahujú na substitučné tovary tabakových výrobkov môžu tiež skresľovať naše poznatky.¹³

1.3.2 Spotrebné dane ako nástroj na ovplyvňovanie správania spotrebiteľov

Nezávisle od toho aký bol hlavný cieľ ich zavedenia spotrebné dane v značnej miere ovplyvňujú spotrebiteľské správanie. V prípade fajčenia a požívania alkoholických nápojov sa neustále prízvukuje hazardovanie so zdravím. Čo sa týka minerálnych olejov tak motívom je okrem zvyšovania príjmov do štátneho rozpočtu aj adresovanie problémov vyplývajúcich z nadmernej spotreby energií a náprava negatívnych externalít plynúcich zo spotreby energie a to najmä tej, ktorá má dopad na životné prostredie a zdravie obyvateľov. Za posledné desaťročie environmentálne problémy a negatívny vplyv týchto statkov na zdravie zohrávali čoraz významnejšiu rolu pri stanovovaní štruktúry a aplikácie spotrebných daní. Takýto postup len potvrdil pozitívny vplyv environmentálnych daní čo sa týka environmentálnej efektívnosti, výkonnosti ekonomiky, schopnosti zvyšovať príjmy do štátneho rozpočtu a transparentnosti. Okrem toho environmentálne dane sa úspešne využívajú na rôznorodé problémy, akými sú likvidácia odpadu, znečistené vodné toky a tiež emisie plynov vo vzduchu. Tento fakt tiež poukazuje na to, že spôsob ich návrhu a implementácie je rozhodujúci.

S behaviorálnym vplyvom sa spája aj odôvodnenie uvalenia týchto daní na spotrebu energií a tým je snaha o spomalenie globálneho otepľovania. Kým spotreba energie činila 80% všetkých skleníkových plynov v roku 2015 (IEA,2018), uvedením fosílnych palív na trh poklesol dopyt po tomto druhu energií tým, že sa zvýšili jej ceny. Ak sa budú takéto spotrebné dane uvažovať proporcionálne na palivá obsahujúce uhlík, môže to spotrebiteľov pobádať k substitúcii týchto produktov takými, ktoré majú menší obsah uhlíka. Ak si vezmeme elektrinu ako príklad výrobcovia môžu voliť namiesto uhlia naturálne plyny, ktoré sú menej senzitívne na uhlík alebo využívať slnečnú energiu alebo veternú.¹⁴

---

¹³ OECD. Consumption Tax Trends 2018: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues. 1. vyd. Paríž: OECD Publishing, 2018. [cit. 2019-3-17]. s. 122. ISBN 978-92-64-30902-9. Dostupné na internete: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/consumption-tax-trends-2018_ctt-2018-en#page1.

¹⁴ OECD. Consumption Tax Trends 2018: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues. 1. vyd. Paríž: OECD Publishing, 2018. [cit. 2019-3-17]. s. 122. ISBN 978-92-64-30902-9. Dostupné na internete: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/consumption-tax-trends-2018_ctt-2018-en#page1.

1.3.3 Nápravné dane

Časť daňového systému zahŕňa stimulovanie zmien spotrebiteľského správania kvôli zabezpečeniu cieľov sociálnej a ekonomickej politiky. Tieto sú často spôsobené zlyhaním trhu, ktorý pomocou svojich nástrojov nedokáže maximalizovať ekonomickú efektívnosť a blahobyt spoločnosti. Ekonómovia odporúčajú zdaňovanie na riešenie nedostatkov trhu spôsobených externalitami. Externality sú dodatočné náklady alebo výnosy, ktoré vznikajú ekonomickým subjektom v dôsledku činnosti iných subjektov. Nápravné dane sú pojem, ktorý sa spája s povzbudzovaním spotrebiteľov k určitému druhu správania alebo naopak ich odradzovaním od neho. Tieto pokusy nie sú vždy úspešné. Ako príklad môžeme uviesť závod, ktorý produkuje škodlivé emisie aj napriek zavedeniu dane z uhlia. Nápravné zdaňovanie však zabezpečuje aspoň zúčtovanie s týmto závodom za nepriaznivé dôsledky spôsobené nezainteresovaným subjektom.

Základné pravidlá nápravného zdaňovania:

- čím je vyššia citlivosť dopytovanej ceny, tým vyššiu účinnosť má daň pri redukování spotreby statku. Z toho vyplýva, že zdaňovanie statkov, ktorých ceny sú neelastické je neefektívne pre zamedzenie ich spotreby,
- naopak čím je elasticita ceny tovaru vyššia, tým lepší bude dopad na redukciiu jeho spotreby,
- daň by mala byť zameraná hlavne na negatívnu externalitu, ktorú chce odstrániť,
- pri náprave negatívnych externalít by mala byť určená daň vo výške marginálnych vplyvov na nestranné osoby,
- ak je cieľová aktivita obzvlášť škodlivá vhodná výška dane by mala byť nad úrovňou dane maximalizujúcej príjmy štátneho rozpočtu,
- jednoduchosť a stabilita by mali byť prítomné v stanovovaní optimálnej výšky zdanenia.

Pri používaní finančných nástrojov pre pomoc ľuďom rozhodovať sa správne je potrebné podotknúť argumenty týkajúce sa externalít a poskytovania verejných služieb. Behaviorálna ekonómia vysvetľuje spomínané skutočnosti, najmä v prípadoch, keď spotrebiteľia nie sú schopní zameriavať sa na spotrebu statkov, ktoré sú z dlhodobého hľadiska prospešné, ale nákladné. Obzvlášť je to badateľné u mladých ľudí predpokladajúcich veľmi optimisticky, že v budúcnosti konzumáciu zdraviu škodlivých látok obmedzia. Daňové stimuly môžu byť v tejto oblasti nápomocné. Je však väčšia

pravdepodobnosť, že budú efektívnejšie rôzne informatívne kampane alebo posunutie dolnej hranice veku, od ktorého je fajčenie, požívanie alkoholu legálne. Ak ľudia nevedia znížiť spotrebu týchto návykových látok z vlastnej iniciatívy zdaňovanie vystupuje ako nástroj zaväzujúci spotrebiteľov aspoň k obmedzeniu ich spotrebovaného množstva. Pre objasnenie problematiky „nápravného zdaňovania“ určitých druhov statkov uvádzame nasledovný príklad. Podľa výskumov v USA spotrebné dane z tabakových výrobkov sú vyššie ako je ich negatívny vplyv. Existujú dôkazy o tom, že spôsob akým sú tieto nástroje aplikované vplýva na ich efektivitu v oblasti nápravných daní. Napríklad, dopyt spotrebiteľov po benzíne sa znižuje viac, keď dane z neho sa zvyšujú ako keď sa ceny pred zavedením dane zvyšujú. To môže znamenať, že optimálna cena benzínu by mala byť nižšia ako vyplýva z elasticity väčšinou odvádzanej od zmien v cenách pred zdanením.¹⁵

1.3.4 Zdaňovanie tabakových výrobkov

Výška a štruktúra zdaňovania tabakových výrobkov je veľmi obľúbenou témou v médiách. Výška zdanenia týchto produktov je veľmi podstatným nástrojom, prostredníctvom ktorého môže vláda obmedziť ich spotrebu. Zvýšenie úrovne tejto dane by malo redukovať dopyt po tabakových výrobkoch a taktiež prispieť k zlepšeniu kvality zdravia. Štruktúra zdaňovania týchto produktov sa považuje za veľmi dôležitú. Ako je známe zdaňovanie tabakových výrobkov pozostáva z pevnej sadzby za kus a zložky ad valorem. Táto zložka predstavuje určité percento z ceny. Súčtom týchto dvoch zložiek získame sumu za krabičku cigariet alebo kus určitého druhu tabakového výrobku.

Problémy pri zdaňovaní tabakových výrobkov

- **Externé náklady** – fajčenie ako aj zlé stravovacie návyky a nedostatok pohybu zanechávajú dôsledky na zdraví človeka. V prípade fajčenia prepojenie so zdravotnými problémami v budúcnosti je veľmi podrobne zdokumentované. Aj keď sú tieto zdravotné problémy veľmi závažné vo svojej podstate sú pre verejnú politiku irelevantné. Podstatné sú v tom prípade, ak majú nejaký dopad na širokú verejnosť nielen na fajčiara samotného. Zásada suverenity spotrebiteľa hovorí, že racionálne mysliaci človek, ktorý si vie porovnať výhody a nevýhody svojich činov by mal byť slobodný vykonávať tieto činnosti pokiaľ je plne informovaný

---

¹⁵ Department of Finance. Implications of Behavioural Economics for Tax Policy [online]. Dublin, 2017, s. 5. [cit. 2018-11-16]. Dostupné na: <https://igees.gov.ie/wp-content/uploads/2014/01/Behavioural-Economics-and-Tax.pdf>

o následkoch svojich rozhodnutí. Externé náklady (fyzické, finančné, psychologické) a nedostatok informácií tvoria zázemie pre zásahy vlády prostredníctvom regulácií, vzdelávania a zdaňovania.

- **Meranie nákladov** – akonáhle vieme identifikovať a vyjadriť hodnotu externých nákladov je pre nás zaujímavá Pinguova daň. Táto daň by mala byť ekvivalentom externých nákladov na kus spotrebovaného tabakového výrobku.
- **Úvahy o rovnosti** – dane z tabakových výrobkov sú viac diskriminujúce a regresívne ako akákoľvek iná daň. V krajinách s vysokými príjmami občanov iba 38% mužov a 21% žien platí dane z tabakových výrobkov (Gajalakshimi et al., 2000). Tieto dane sú regresívne, pretože proporcionálne chudobní mŕňajú väčší podiel svojich príjmov na tabakové výrobky ako bohatí. Fajčenie sa koncentruje čoraz intenzívnejšie do spodných vrstiev obyvateľstva. Je definované príjmami, vzdelaním, povoláním alebo sociálnou vrstvou. Kým chudobní boli medzi poslednými, ktorí s fajčením začali sú taktiež poslednými, ktorí s ním prestávajú.¹⁶

1.3.5 Zdaňovanie alkoholických nápojov

Na svete existuje široká škála alkoholických nápojov, ktoré sa produkujú z rôznych ingrediencií (hrozna, jablk, sladu, ryže, atď.), ktoré sa destilujú alebo kvasia. Keďže zdaňovanie alkoholických nápojov má už pomerne dlhú históriu boli vynájdené mnohé metódy a spôsoby merania obsahu alkoholu produktu. V súčasnosti sa používa percentuálny obsah alkoholu ako všeobecná miera na určenie množstva alkoholu (etanolu) prítomného v alkoholickom nápoji. Je definovaný počtom litrov čistého etanolu, ktorý obsahuje tento tovarov na 100 litrov pri teplote 20°, vyjadreného v percentách čistého obsahu alkoholu.

Problémy pri zdaňovaní alkoholických nápojov

- **Sociálne náklady konzumácie alkoholu** – v tejto časti ide najmä o náklady, negatívne vplyvy, ktoré spôsobuje alkohol spoločnosti alebo jedincovi inému ako je spotrebiteľ alkoholických nápojov. Konzumácia alkoholu takisto ako iných návykových látok zahŕňa rozličné následky na jeho požívateľa. Patria sem:

---

¹⁶ CNOSSEN, Sijbren. Theory and Practice of Excise Taxation : Smoking, Drinking, Gambling, Polluting, and Driving. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2005. s. 20. ISBN 978-14-0207- 652-7.

následky súvisiace so zdravím spotrebiteľa, hľadanie zamestnania, rôzne riziká z nehôd a podobne. Zásahy sú možné len v prípade, ak je podozrenie z nedostatočnej informovanosti v ostatných prípadoch na to nie sú iné osoby oprávnené. Následky z konzumácie alkoholických nápojov, ktoré pociťujú osoby iné ako je konzument môžeme začleniť do troch základných kategórií. Prvá zahŕňa priame nepriaznivé vplyvy, ktoré zažili jednotlivci ako sú obeť nehôd, poškodenia majetku alebo násilia spôsobeného pitím alkoholu iných osôb. Do druhej spadajú občania, ktorých dane sú zdrojom pre liečenie chorôb spôsobených konzumáciou alkoholu. Tretia kategória vyplýva z daňového systému. Konzumácia alkoholu môže ovplyvňovať štruktúru príjmov a výdavkov jednotlivcov.

- **Obchodovanie cez hranice a zdaňovanie** – rastúca výška daní najmä vo Veľkej Británii a iných štátoch Európskej únie, ktoré majú oproti iným pomerne vysoké sadzby daní spôsobuje stratu príjmov z legálneho obchodovania s týmto tovarom cez hranice štátu. Taktiež sú však rozšírené ilegálne daňové úniky a pašovanie. Oba problémy sú dôsledkom veľkých rozdielov v zdaňovaní členských štátov, najmä medzi hraničiacimi krajinami.¹⁷

1.3.6 *Environmentálne dane*

Približne pred 40 rokmi bola environmentálna politika členských štátov OECD aplikovaná prostredníctvom priamych nariadení a kontroly ich vykonania. Aj keď ekonómovia už dlhú dobu dávajú do pozornosti používanie ekonomických nástrojov (hlavne daní, pokút) tieto nástroje sa implementovali do politik štátov postupne. Dnes sa síce tieto prostriedky využívajú vo všetkých krajinách, ale v každej v inej miere. Veľký dôraz sa kladie na monitorovanie emisií hlavne kvôli redukcii oxidu uhličitého vo vzduchu a tiež skleníkových plynov. V dôsledku tohto sa v čoraz väčšej miere využívajú dane, poplatky a pokuty spojené s ochranou životného prostredia často nazývané ekologické daňové reformy. Environmentálna efektívnosť dane sa dá merať ako rozsah v akom redukuje emisiu.¹⁸

Na rozdiel od direktívnych regulácií (command and control regulation), ekonomické nástroje akými sú environmentálne dane vytvárajú priame cenové signály pre

---

¹⁷ CNOSSEN, Sijbren. Theory and Practice of Excise Taxation : Smoking, Drinking, Gambling, Polluting, and Driving. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2005. s. 56. ISBN 978-14-0207- 652-7.

¹⁸ CNOSSEN, Sijbren. Theory and Practice of Excise Taxation : Smoking, Drinking, Gambling, Polluting, and Driving. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2005. s. 120. ISBN 978-14-0207- 652-7.

producentov a spotrebiteľov. Relatívne vyššie ceny produktov a aktivít, ktoré znečisťujú životné prostredie ovplyvňujú rozhodnutia spotrebiteľov, ktoré súvisia s voľbou medzi určitými druhmi tovarov alebo aktivít. Environmentálne zdaňovanie je nástrojom daňovej politiky, prostredníctvom ktorého je možné zabezpečiť, aby náklady spojené s negatívnymi externalitami, najmä súvisiace so znečistením životného prostredia boli súčasťou rozhodovania medzi dvomi alternatívami. Napríklad, keď chce štát zredukovať emisie oxidu uhličitého do vzduchu má dve možnosti. Prvou je zaťažiť ich priamo daňou čím stanoví cenu, ale nie množstvo týchto škodlivých emisií. Ďalšou možnosťou je vydávať povolenia na emitovanie tejto škodlivej látky, čo ovplyvní jej množstvo, ale cenu nie.

Prečo by teda štáty mali využívať environmentálne dane? V prvom rade tieto dane priamo adresujú nedostatky trhu a pobádajú subjekty trhu k tomu, aby ich dôsledky zahrnuli do cien produkovaných statkov a poskytovaných služieb v spojitosti s nimi. Poskytujú spotrebiteľom a výrobcom určitú flexibilitu pri rozhodovaní sa o spôsobe, ktorý zvolia na redukovanie týchto negatívnych externalít.

Pri tvorbe štruktúry tejto dane je veľmi dôležité uvedomiť si účel zdanenia. Vo všeobecnosti environmentálne dane zaťažujú spotrebiteľov a to prostredníctvom statkov, ktoré nakupujú (spotrebné dane) alebo výrobcov prostredníctvom vstupov do výroby, prípadne finálnych statkov. Spotrebné dane zabezpečujú, aby konzumenti čelili cenovým signálom a na základe nich menili svoje rozhodnutia, a prikláňali sa k nákupu statkov bez negatívnych vplyvov na životné prostredie.

Medzi environmentálne dane zaradíme aj daň z minerálnych olejov. Signifikantnou črtou spotrebných daní z minerálnych olejov je, že výšky daní sa vždy používali na ovplyvnenie správania spotrebiteľov na oveľa vyššom stupni ako v akejkoľvek inej oblasti. Spotrebná daň z palív spojených s dopravou je súčasťou daňovej sústavy už viac rokov, ale spočiatku sa nevyužívala za účelom ochrany životného prostredia. Motívmi boli najmä zvýšenie príjmov do štátneho rozpočtu alebo niekedy aj krytie výdavkov na obnovu infraštruktúry prostredníctvom týchto daní. Tieto dane sú zvyčajne vyššie ako tie z minerálnych olejov ako sú fosílna palivá. Môže to byť spôsobené viacerými dôvodmi. Súčasťou nich je nižšia elasticita ceny palív spojených s cestnou dopravou.¹⁹

---

¹⁹ OECD. Environmentally Related Taxes in OECD Countries Issues and Strategies [online]. 1. vyd. Paríž: OECD Publishing, 2001. 100 s. [cit. 2018-11-20] ISBN 978-92-641-9365-9. Dostupné na: <https://www.cbd.int/financial/fiscalenviro/g-fiscaltaxes-oecd.pdf>

1.3.7 Efektívnosť spotrebných daní

Dopad na spotrebu

Dopyt po väčšine statkov s vplyvom na zdravie spotrebiteľa, ktoré sa v súčasnosti zdaňujú alebo sa zvažuje uvalenie daní na ne sa javí ako neelastický. Základné druhy potravín majú nízku elasticitu dopytu kým dopyt po jedlách, ktoré je jednoduché substituovať majú vyššiu elasticitu. Cenová elasticita potravín ako sú cukor a sladidlá, vajcia, mäso, tuky a oleje je nižšia ako 1 (neelastická). Jedlo, ktoré konzumujeme v domácnosti má nižšiu elasticitu ceny ako to konzumované mimo domu. Elasticita cien závisí od veku spotrebiteľov a ich príjmov, ale tiež od značiek tovarov.

Dopyt po tabakových výrobkoch a alkoholických nápojoch je typicky neelastický. Hodnoty cenových elasticít cigariet sa pohybujú medzi -0,3 a -0,5 čo znamená, že zvýšenie ceny o 10% by spôsobilo zníženie dopytu o 3-5%. V praxi neelastický dopyt znamená, že percentuálna zmena cien statkov spôsobí nižšiu percentuálnu zmenu spotreby týchto tovarov. Tieto hodnoty sa môžu častokrát blížiť k nule, čo by znamenalo, že nenastala žiadna zmeny v spotrebiteľskom správaní. Čo sa týka alkoholických nápojov, ich elasticita sa pohybuje na úrovni -0,50, ale poukazuje na nižšiu elasticitu cien piva oproti vínu a liehu. Spotrebiteľia reagujú rozlične na zmeny v cenách. V závislosti od ich preferencií môžu zmeniť spotrebu konkrétnej komodity a tiež spotrebu iných tovarov, ktoré sa považujú za jej substitúty.

Tiež bol dokázaný vzťah medzi spotrebou tabakových výrobkov a alkoholických nápojov. Fajčiari reagujú na zmeny cien tabakových výrobkov tým, že spotrebúvajú viac substitučných tovarov, kým spotrebiteľia alkoholických nápojov nereagujú na tieto zmeny vôbec alebo len mierne. Na základe štúdie je alkohol považovaný za substitút cigariet pri zmene ich cien. Vysvetliť by sa to dalo tak, že fajčiari fajčia viac za určitých podmienok ako napríklad, keď požívajú alkohol. Avšak v prípade zmien cien piva sa tieto dva tovary správajú ako komplementárne. To znamená, že sa navzájom dopĺňajú. Pravidelný spotrebiteľ piva, ktorý je zároveň príležitostným fajčiarom nebude nakupovať väčšie množstvo tabakových výrobkov pri relatívnom zvýšení ceny piva, keďže pitie alkoholu, v tomto prípade piva len „dopĺňa“ fajčením. Asymetria medzi krížovými elasticitami tabakových a alkoholických výrobkov naznačuje, že aby sme mohli maximalizovať príjmy do štátneho rozpočtu z týchto produktov, sadzby dane z alkoholu by mali byť zvyšované vo vyššej miere ako dane z tabakových výrobkov.

Aby mali dane uvalené na spotrebné statky súvisiace so zdravím požadovaný efekt musia sa zvýšiť spotrebiteľské ceny. Ak by však tieto dane boli absorbované v niektorej fáze zásobovania ich dôsledkom by bolo zníženie ziskov v tejto fáze (napr. pri výrobe). Spotrebiteľský dopyt by zostal nezmenený, ale malo by to pravdepodobne vplyv na trhové ekvilibrium. V prípade spotrebných daní, pri ktorých je dopyt väčšinou neelastický, tieto dane s najväčšou pravdepodobnosťou zaťažia spotrebiteľov. V praxi však efektívnosť ich zdanenia závisí aj od iných faktorov akými sú okolnosti a nie vždy sa dá predpovedať.²⁰

1.3.8 Argumenty proti spotrebným daniam

1. **Spotrebiteľský dopyt nie je citlivý na zmeny cien** – častým argumentom proti efektívnosti spotrebných daní je nízka odozva zo strany spotrebiteľov. Neelastický dopyt spôsobuje, že klesá pravdepodobnosť substitúcie týchto produktov inými a to zabezpečuje značné príjmy pre štátny rozpočet. Avšak na druhej strane sa zvýšia výdavky zo štátneho rozpočtu na zabezpečenie zdravotníctva. Aj keď elasticita cien väčšiny tovarov spojených so zdravotníctvom je neelastická zmeny výšky daní môžu spôsobiť výkyvy v ich spotrebe.
2. **Spotrebné dane sú regresívne** – dane zo spotrebných tovarov sú vo všeobecnosti (ale nie vždy) regresívne. Domácnosti s nižšími príjmami vynakladajú väčšiu časť svojich príjmov na tento druh tovaru. Výsledkom je rastúce skutočné alebo potenciálne zaťaženie daňami z alkoholických nápojov a tabakových výrobkov vo vrstvách s nižšími príjmami.
3. **Vplyv na blahobyť spoločnosti a ekonomiku** – všetkých spotrebiteľov zaťažujú dane zo spotrebných tovarov. Rozumný spotrebiteľ je však citlivejší na zmeny cien a jeho straty vyplývajúce zo zníženia úrovne blahobytu sú väčšie. Napríklad, aj keď zmeny cien alkoholických nápojov ovplyvňujú aj príležitostných aj pravidelných užívateľov alkoholických nápojov menej reagujú na zmeny cien ako rozumní spotrebiteľia. Zmeny cien taktiež ovplyvňujú producentov. Zvýšenie sadzieb daní má za následok relatívne zvýšenie cien statkov, na ktoré sa vzťahujú, čo spôsobuje pokles zisku pre podniky a dôsledkom toho môže byť znižovanie počtu pracovných miest. Tieto straty sú nepatrné a netrvajú dlho, pretože podniky upravujú portfólio produktu takým spôsobom, aby ho ovplyvnili dane v čo najmenšej miere. Ak tieto

---

²⁰ SASSI, F. – BELLONI, A. Taxation and economic incentives on health-related commodities: Alcohol Tobacco and Food [online]. Paríž: Cambridge University Press, 2014. [cit. 2018-11-20]. s. 8. Dostupné na internete: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2400930.

tovary už nie sú ziskové investujú do výroby alternatívnych tovarov. Spotrebné dane kompenzujú nedostatky trhu. Asi najpresvedčivejším dôkazom sú negatívne externality. Vznikajú aj v dôsledku spotreby alkoholických nápojov a tabakových výrobkov. Merať dôsledky nedostatkov trhu na blahobyť spoločnosti je pomerne ťažké. Keď sú však použité dane, musíme vždy hľadať efektívny spôsob ich aplikácie, aby boli zabezpečené požadované výsledky.

4. **Dane zvyšujú pašovanie a obchod cez hranice** – Neoddeliteľnou súčasťou spotrebných daní je, že spotrebitelia sa snažia hľadať spôsoby, ktorými sa vyhnú ich plateniu. Najčastejšie je to ilegálny fenomén – pašovanie alebo nelegálny obchod s týmito tovarmi. Tento trend sa rozširuje vďaka veľkým rozdielom medzi daňovými systémami a výškami daní jednotlivých krajín. Takýmto spôsobom sa odopierajú príjmy do štátneho rozpočtu a podporujú sa kriminálne organizácie a korupcia. Okrem toho občania vystavujú svoje zdravie riziku, pretože tieto komodity nepodliehajú zdravotným kontrolám. Cezhraničný a nelegálny obchod sú trendmi v niektorých krajinách vo všetkých spoločenských vrstvách a je to obchod najmä s alkoholom a tabakovými výrobkami.²¹

---

²¹ SASSI, F. – BELLONI, A. Taxation and economic incentives on health-related commodities: Alcohol Tobacco and Food [online]. Paríž: Cambridge University Press, 2014. [cit. 2018-11-20]. s. 9. Dostupné na internete: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2400930.

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom našej práce je zamerať sa na perspektívu behaviorálneho vplyvu v oblasti daňových systémov, konkrétnejšie pri spotrebných daniach. V praxi to znamená ako sa jednotliví spotrebitelia zachovávajú pri zmenách sadzieb daní. Či v dôsledku týchto zmien budú dosiahnuté pozitívne, negatívne alebo v krajnom prípade žiadne výsledky. Na zistenie tejto skutočnosti je potrebné vymedziť si aj čiastkové ciele. Do nich zaradujeme nasledovné ciele:

- oboznámenie sa s problematikou týkajúcou sa behaviorálneho vplyvu,
- zhrnutie pojmov týkajúcich sa spotrebných daní a daní vo všeobecnosti,
- hľadanie nadväznosti medzi behaviorálnym vplyvom a spotrebnými daňami,
- zmapovanie súčasných trendov daňovej politiky v rámci Slovenskej republiky aj Európskej únie,
- oboznámenie sa s pojmom štátny rozpočet v spojitosti s pojmom dane, spôsobom jeho tvorby,
- posúdenie vývoja jednotlivých druhov spotrebných daní v rámci Slovenskej republiky,
- komparácia sadzieb spotrebných daní, resp. výnosov z nich s vybranými štátmi,
- zaoberanie sa problematikou environmentálnych daní, sledovania vývoja výnosov z nich,
- sledovanie zmien spotrebiteľského správania spojeného so spotrebnými daňami v konkrétnych situáciách.

3 Metodika práce a metódy skúmania

3.1 Charakteristika objektu skúmania

Objekt skúmania predstavovalo pri našom dotazníkovom prieskume skupina respondentov, ktorá pozostávala z 65 členov, pri ktorých sme sa zamerali na ich subjektívny názor na problematiku a ich reakcie v prípade zmien v zdaňovaní, konkrétne spotrebných daní. Účastníci boli mužského aj ženského pohlavia vo veku 18-49 rokov. Prevažne šlo o študentov, ale zúčastnili aj zamestnaní občania. Objektmi skúmania boli však okrem toho aj občania Slovenskej republiky a členských štátov Európskej únie, ktorí sa podieľali na tvorbe výnosov zo spotrebných daní, ktorých analýza je tiež predmetom výsledkov našej práce.

3.2 Pracovné postupy

Ako pracovný postup sme si zvolili kvantitatívnu metódu vo forme dotazníka. V dotazníku sme si zvolili otvorené otázky. Položky boli polytomické, naši respondenti teda mali možnosť okrem odpovede áno/nie vyjadriť voľne svoj názor, prípadne svoj komentár k položenej otázke. Taktiež sme uplatnili porovnanie a to v prípade vývojových trendov v oblasti spotrebných daní v rámci Slovenskej republiky aj Európskej únie, ktoré sme realizovali na základe verejne dostupných údajov.

3.3 Spôsob získavania údajov a ich zdroje

Na základe cieľov, ktoré sme si stanovili sme zvolili aj im zodpovedajúce zdroje. Našimi primárnymi zdrojmi boli zahraničné aj domáce knižné a takisto internetové zdroje. Využili sme literatúru zaoberajúcu sa behaviorálnym vplyvom a problematikou spotrebných daní. Siahli sme taktiež po vedeckých článkoch, ktoré skúmali dané témy nielen v teoretickej rovine. Z týchto zdrojov sme si vybrali pre nás kľúčové informácie a zosumarizovali sme ich v teoretickej časti bakalárskej práce. V praktickej časti sme tieto poznatky porovnávali s reálnymi údajmi, ktoré odrážajú spotrebiteľské správanie. Na základe toho sme vyjadrili náš vlastný pohľad na tieto informácie a taktiež náš postoj. Využívali sme najmä zahraničné zdroje kvôli ich aktuálnosti a širokému spektru informácií, ktoré nám poskytovali. Mali sme vďaka tomu možnosť sa pozrieť na tieto

problémy z globálneho hľadiska. Pri dotazníkovom prieskume boli naším zdrojom pre ďalšiu analýzu odpovede opýtaných.

3.4 Použité metódy vyhodnotenia a interpretácie výsledkov

Za najprehľadnejšiu z metód pre vyhodnotenie a interpretáciu výsledkov sme v našom prípade považovali grafickú prezentáciu zistených údajov. Prostredníctvom nich sme chceli poukázať na dôležitosť niektorých výsledkov a takýmto spôsobom ešte viac podčiarknuť ich význam. Využili sme tri typy grafov a to spojnicový, stĺpcový a koláčový, v ktorých sme prezentovali údaje vo forme percent alebo v absolútnych hodnotách. Spojnicový graf sme využili najmä pri skúmaní vývoja daňových výnosov či už v rámci Európskej únie alebo Slovenskej republiky. Týmto spôsobom sme dokázali zvýrazniť dynamiku ich vývoja a na základe toho analyzovať možné príčiny, ktoré spôsobili tieto zmeny. Na vodorovnej osi sme uviedli sledované obdobie a na zvislej vo väčšine prípadov už spomínané výnosy v absolútnych hodnotách. Stĺpcový graf sme využili najmä pri porovnávaní výsledkov jednotlivých štátov za jeden rok. Tiež sme ho využili pri zosumarizovaní niektorých odpovedí respondentov v dotazníku. Jeho výhodou bolo, že podčiarkol výrazné rozdiely medzi jednotlivými veličinami. Koláčový graf sme využili najmä, keď sme chceli poukázať na štruktúru súboru. To sme potrebovali, napríklad v prípade štruktúry príjmov plynúcich do štátneho rozpočtu. Ale tiež sme ho využili pri našom dotazníkovom prieskume, keď sme potrebovali prehľadným spôsobom zhrnúť opakujúce sa odpovede na položené otázky.

3.5 Štatistické metódy

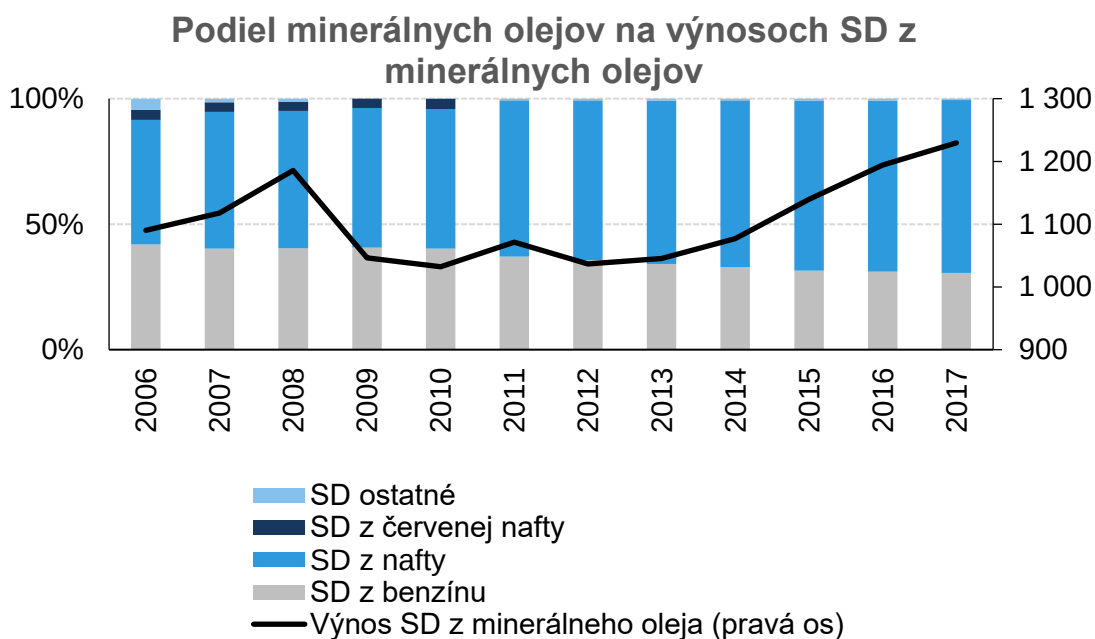
V našej bakalárskej práci sme využili deskriptívnu štatistiku, ktorá nám umožnila zosumarizovať získané poznatky z prieskumu a následne sme hľadali vhodný spôsob na ich vyhodnotenie. Využívali sme najmä kvantitatívne veličiny, ktoré boli v našom prípade pokladom pre tvorbu grafov. V prípade sledovaných výnosov zo spotrebných daní a daní vo všeobecnosti sme využili metódu porovnania. Konkrétne sme porovnali rôzne obdobia a taktiež viaceré krajiny v rámci EÚ. Ďalej sme porovnávali aj teoretické východiská so zistenými poznatkami plynúcimi z realizovaných prieskumov. Z výsledkov dotazníkového prieskumu sme dospeli k piatim hypotézam, ktoré bližšie špecifikujeme v diskusii. V našom prípade ide o alternatívnu hypotézu, keďže zistené informácie nie sú výsledkom

náhody, ale zodpovedajú aj skutočnostiam, o ktorých sme sa zmienili v teoretickej časti. Taktiež sme využívali analytickú štatistiku, prostredníctvom ktorej sme skúmali vzorku odpovedí účastníkov nášho prieskumu. Z toho plynie, že existuje v našich výsledkoch určitá odchýlka, keďže subjektom prieskumu nebola celá populácia. Využívali sme najmä bodové odhady a to v kvantitatívnom, ale aj percentuálnom vyjadrení. Hľadali sme tiež analógiu medzi odpoveďami spotrebiteľov a prostredníctvom nej sme dospeli k určitým záverom. K štatistickým metódam možno taktiež zaradiť aj časové rady, ktoré nám umožnili sledovať vývoj relevantných ukazovateľov za chronologicky usporiadané časové obdobia.

4 Výsledky práce

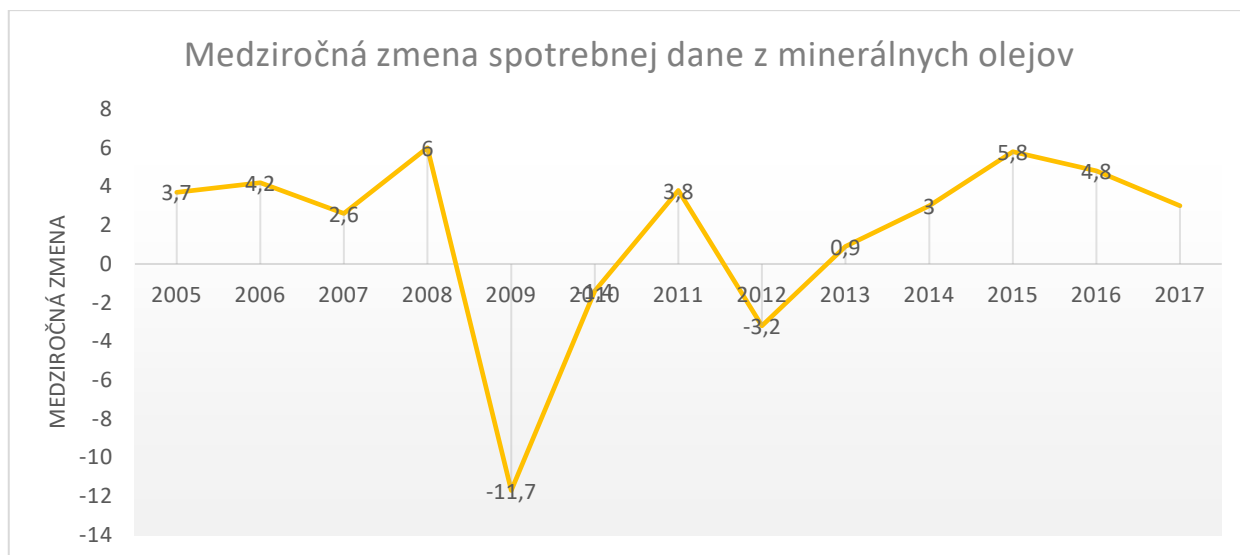
4.1 Spotrebná daň z minerálnych olejov

Na základe viacerých prieskumov môžeme tvrdiť, že spotrebná daň z minerálnych olejov je najvýznamnejšou spotrebnou daňou. Výnosy z nej v porovnaní s ostatnými druhmi spotrebných sú najvyššie. Tento druh dane môžeme členiť podľa typov tovarov, na ktoré sa vzťahuje. Na grafe číslo 1 je zobrazený prehľad podielu jednotlivých druhov minerálnych olejov na celkovom výnose z tejto dane. Môžeme z neho vydedukovať, že najviac sa na výnose podieľa nafta (70% v roku 2017) a na druhom mieste sa nachádza benzín s 30% podielom, čo je pomerne vysoký percentuálny rozdiel. Ostatné látky tvoria len nepatrné percento z celkových výnosov. Tento trend je spôsobený najmä zmenami v štruktúre nakupovaných automobilov spotrebiteľmi. Tí totiž preferujú skôr dieselové motory na základe ich nižšej spotreby a teda aj nižšej dane, ktorá je závislá od spotrebovaného objemu v tomto prípade nafty. Na grafe je tiež zaznamenaná krivka vývoja spotrebnej dane z minerálnych olejov. Výraznejší pokles zaznamenala iba po roku 2008. Od roku 2013 vybraná daň zo spomínaných látok permanentne rastie. Rastie približne rovnakým tempom pričom sadzba dane ostáva za posledné roky nezmenená. V roku 2017 výnos z nej činil 1 230 mil. €. Na grafe č. 2 je zobrazený medziročný rast spotrebnej dane z minerálnych olejov aj v percentuálnom vyjadrení.

Graf 1 Podiel typov minerálnych olejov na výnosoch SD z minerálneho oleja

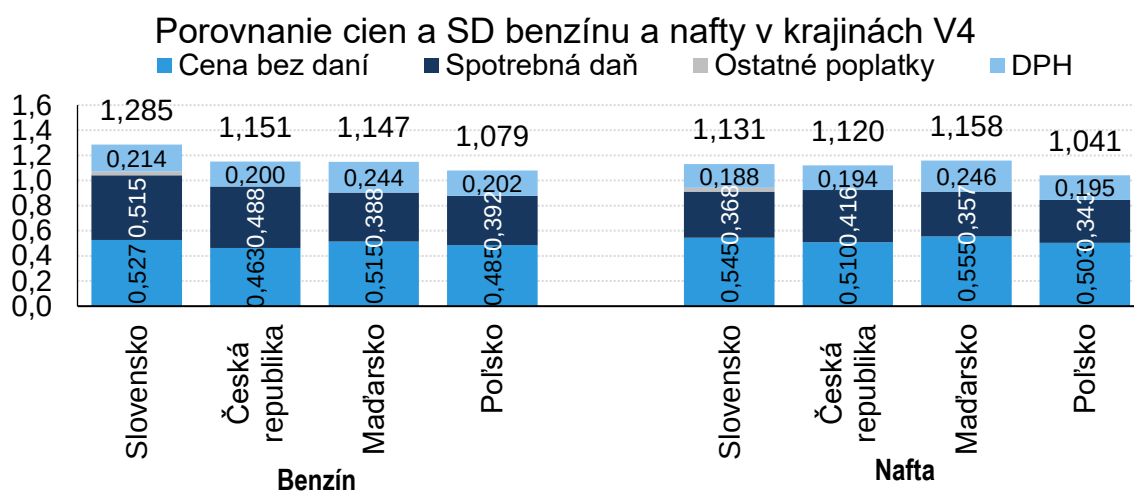
Zdroj: MF SR, Uložisko IFP

Graf 2 Medziročná zmena spotrebnej dane z minerálnych olejov

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z MF SR, Uložisko IFP

Graf č. 3 zobrazuje ceny tovarov, ktoré podliehajú spotrebnej dani z minerálnych olejov v krajinách V4 a aj hodnotu tejto dane v eurách. Sústredili sme sa primárne na ceny, pretože v nich je už zahrnutá aj spotrebná daň. Slovenská republika je jednoznačným lídrom v prípade ceny benzínu a čo sa týka nafty mierne zaostáva za Maďarskom. Ak jednotlivé krajiny porovnávame z hľadiska hodnoty vyberanej spotrebnej dane v prvom prípade sa pre Slovensko nič nemení, čo sa však týka nafty preberá popredné miesto Česká republika. Týmto porovnaním sme chceli poukázať najmä na to, že s nami susediace krajiny majú nižšie ceny spomínaných olejov a občania SR majú možnosť nakupovať tento tovar práve v nich.

Graf 3 Porovnanie spotrebnej dane z minerálnych olejov v rámci V4

Zdroj: Oil Bulletin (<https://ec.europa.eu/energy/en/statistics/weekly-oil-bulletin>)

4.2 Spotrebná daň z tabakových výrobkov

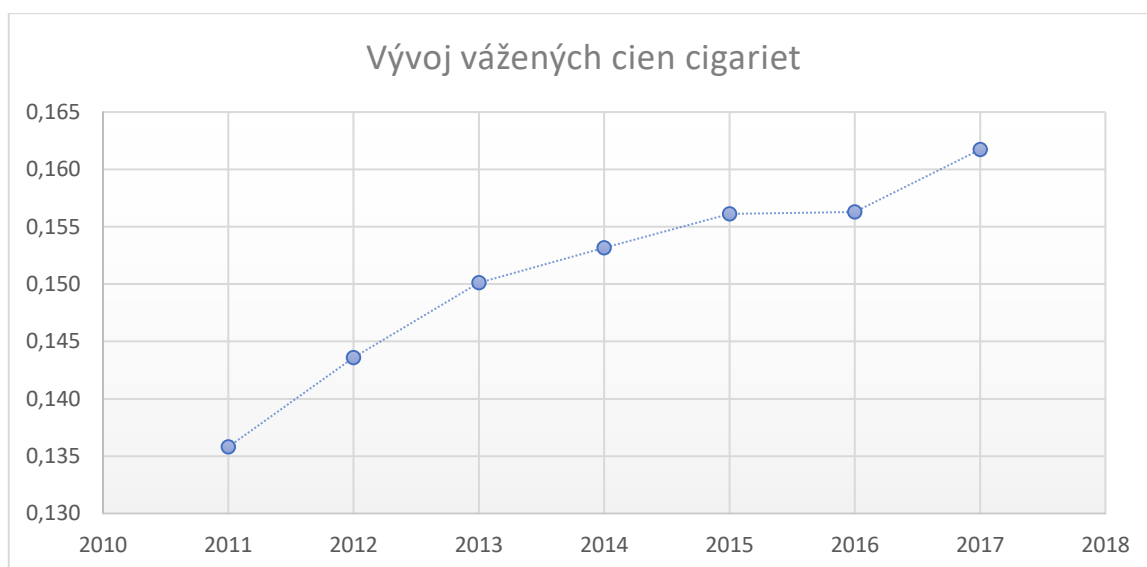
V tejto podkapitole sa budeme venovať vývoju spotrebnej dane z tabakových výrobkov, ktorá tvorí druhú najväčšiu časť príjmov zo spotrebných daní. Na grafe č. 4 môžeme pozorovať kontinuálny nárast výnosov z tohto druhu dane od roku 2008, pričom za toto obdobie bola SD najvyššia v roku 2017 a to 711 miliónov eur. Je to spôsobené aj zvýšením spotrebnej dane z cigariet a tabakových výrobkov na začiatku tohto roka. Najvyššie výnosy sa v rámci tejto dane dosiahli z cigariet, podľa prieskumov majú až 98% podiel na celkových výnosoch.

Graf 4 SD z tabakových výrobkov

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z MF SR, UloziskoIFP

Na nasledujúcom grafe s číslom 5 sme zobrazili vývoj vážených priemerných cien cigariet. Môžeme konštatovať, že tento vývoj bol lineárny a od roku 2011 okrem rastu spotrebnej dane z tabakových výrobkov môžeme pozorovať aj nárast cien týchto tovarov. Sledovali sme ceny spotrebiteľských balení cigariet, ktoré za jeden rok vzrástli v priemere o 0,10€. V roku 2016 bol prijatý nový zákon týkajúci sa počtu kusov cigariet v jednom balení. Na základe neho sa zvýšil počet cigariet v balení z 20 kusov na 21. V dôsledku tohto sa zvýšili cena za krabičku približne o 0,20€.

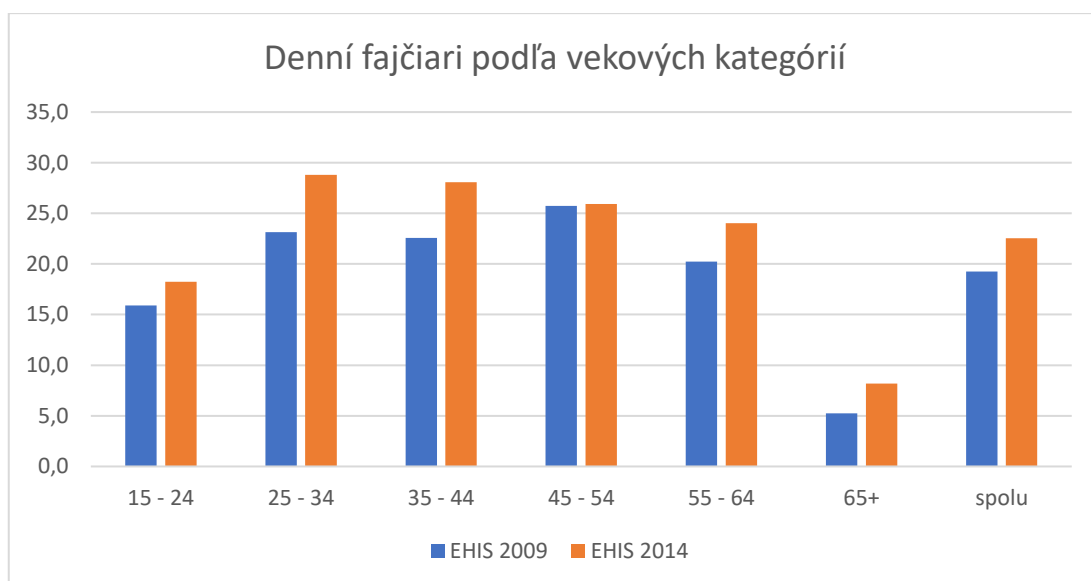

Graf 5 Vývoj vážených cien cigariet

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z MF SR, UloziskoIFP

V prípade posledného grafu s číslom 6 nás zaujímal podiel jednotlivých vekových kategórií na celkovej spotrebe cigariet. Brali sme však do úvahy len denných fajčiarov. Na porovnanie sme zvolili 2 rôzne roky a to rok 2009 a rok 2014. Oproti roku 2009 môžeme v každej kategórii pozorovať nárast spotreby tohto druhu tovaru. Najviac denných fajčiarov má 25-34 rokov a naopak, najmenej sa nachádza v poslednej vekovej kategórii obyvateľov s vekom nad 65 rokov. Podľa niektorých prieskumov je elasticita dopytu po tabakových výrobkoch 2x vyššia u mladšej generácie. Môžeme predpokladať, že je to kvôli ich obmedzeným príjmom a väčšina z nich ešte nie je na nich závislých. Z grafu vyplýva, že sa ich počet a podiel na celkovom počte fajčiarov zvyšuje. Obzvlášť pri tejto skupine fajčiarov by sa mal zvážiť spôsob, ktorým chce vláda zamedziť spotrebu tabakových výrobkov. Okrem zvyšovania sadzieb daní by sa mal klásť dôraz aj na zvyšovanie ich informovanosti, snažiť sa o znižovaní počtu podnikov s fajčiarskymi zónami a podobne. Napriek mnohým prijatým opatreniam v priebehu posledných rokov (neustále zvyšovanie sadzby dane, ceny za kus cigarety alebo odstrašujúcich obrázkov na krabičkách), nedošlo k poklesu spotreby tabakových výrobkov. Dokonca sa pri tomto druhu tovaru zaokrúhľujú ceny a výrobcovia naďalej pokračujú v tomto trende, tuhých fajčiarov to napriek tomu od fajčenia neodrádza.

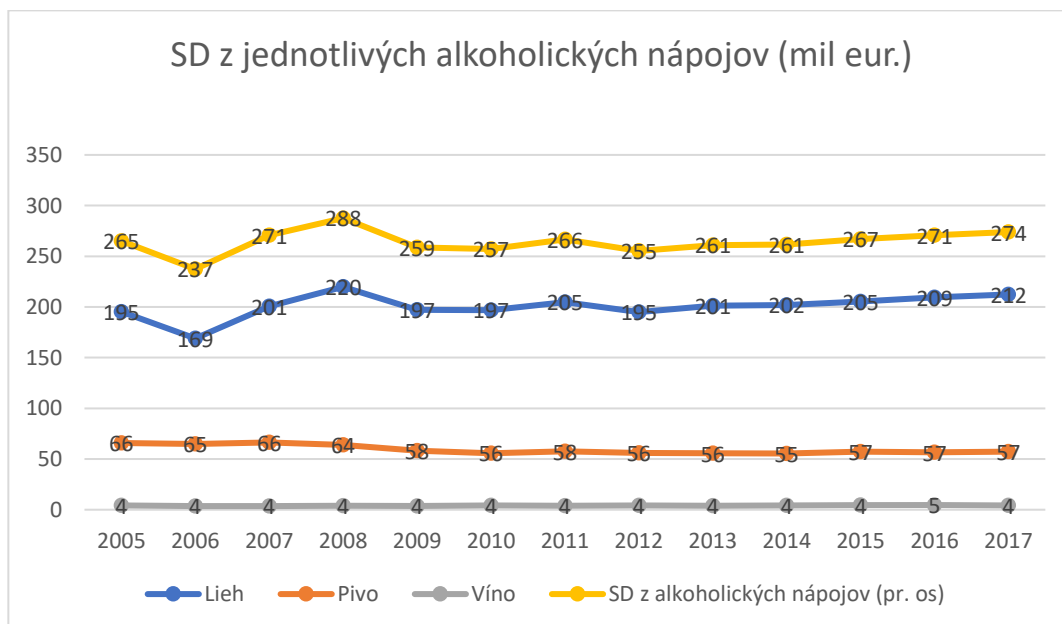

Graf 6 Denní fajčiari podľa vekových kategórií

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z MF SR, Uložisko IFP

4.3 Spotrebná daň z alkoholických nápojov

Tento druh dane zahŕňa daň z piva, vína a liehu. V dôsledku toho sme v grafe č. 7 okrem vývoja celkovej spotrebnej dane z alkoholických nápojov zobrazili aj vývoj jednotlivých druhov tovarov, ktoré tejto dani podliehajú. Pri tejto dani na rozdiel od predchádzajúcich dvoch môžeme pozorovať mierny pokles od roku 2008.

Graf 7 SD z jednotlivých alkoholických nápojov

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z MF SR, Uložisko IFP

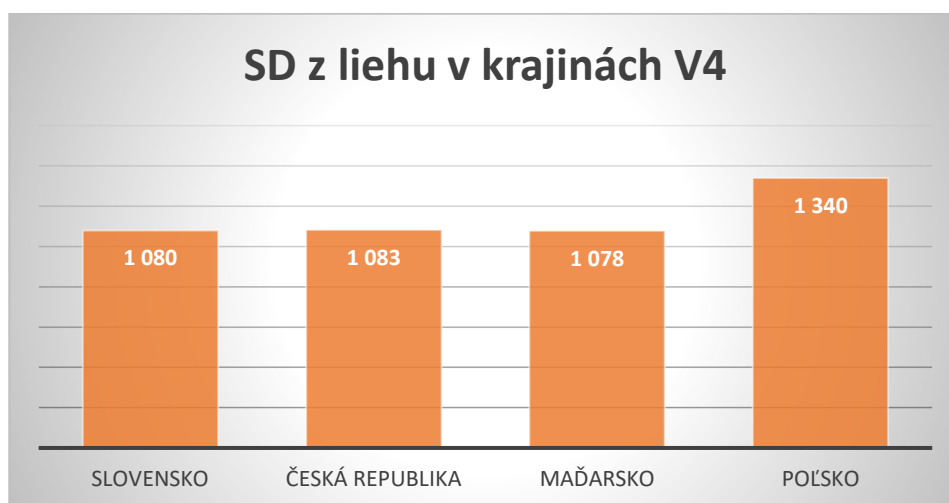
Ďalej sa budeme venovať analýze spotrebnej dane z alkoholických nápojov v súvislosti s jednotlivými druhmi tovarov, na ktoré sa vzťahuje.

- **Pivo** – takisto ako celkový výnos zo spotrebnej dane, ktorej podliehajú alkoholické nápoje, klesal aj výnos z piva nielen čo sa týka spotreby domácností. Jedným z dôvodov môže byť zmena v preferenciách alebo aj čoraz širšia ponuka alkoholických nápojov v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi. Je potrebné vyzdvihnúť zníženú daň pri tomto druhu tovaru, ktorá sa týka všetkých producentov do 200 hl piva ročne.
- **Víno** – už pri prvom pohľade na graf č. 7 môžeme vidieť, že výnosy z vína v rámci týchto 3 tovarov sú najnižšie. Je to spôsobené najmä tým, že sadzba dane zo šumivého a tichého vína je nulová. Práve tento fakt ju robí špecifickou.
- **Lieh** - odlišnosťou, ktorú je potrebné podotknúť je, že sa táto daň vyberá pri jej uvoľnení do obehu – skladov a obchodov. Nemôžeme teda tak jednoznačne konštatovať pokles spotreby tohto druhu tovaru. V tomto prípade môžu byť tieto zmeny zapríčinené rôznymi dôvodmi. Je tiež veľmi dôležité poukázať na fakt, že v roku 2006 došlo k zvýšeniu sadzby dane, ktoré spôsobilo zmeny v správaní najmä jedného druhu spotrebiteľov a to podnikateľov. Firmy si v roku 2005 vytvorili vyššie zásoby, nakupovali teda alkoholické nápoje ešte za nižšiu sadzbu a predávali ich následne s vyššou. Zaujímavosťou pri zdaňovaní liehu je aj znížená (polovičná) sadzba dane. Slúži na zdanenie liehu, podmienkou však je, že tento lieh musí byť vyprodukovaný v závode na pestovateľské pálenie ovocia. Množstvo, na ktoré sa vzťahuje táto polovičná daň je obmedzené a činí 43 hl alkoholu za výrobné obdobie.

Pri daniach z alkoholických nápojov je tiež dôležité spomenúť zmeny spotrebiteľského správania v dôsledku zmien sadzieb tejto dane, ktoré zapríčiňujú relatívnu zmenu cien spomínaných statkov. Tieto zvýšenia cien môžu ovplyvniť hlavne mladšiu generáciu, ktorá pripisuje ešte pomerne veľký význam nákladom spojeným s ich konzumáciou. Práve u nich elasticita cien môže spôsobiť zníženie dopytu. Je však potrebné zvážiť aj ich ostatné možnosti, ktoré môžu využiť ako napríklad dovoz alkoholických nápojov zo zahraničia za nižšiu cenu. Z toho by plynuli pre štát aj pre spotrebiteľa iba negatívne dôsledky: štát by stratil časť príjmov zo spotrebných daní, podporovala by sa produkcia „konkurenčnej“ krajiny a spotrebiteľ by naďalej konzumoval tieto zdravie škodlivé látky. Nevyhnutné je teda ako aj pri tabakových výrobkoch neustále zvyšovať

informovanosť konkrétnej cieľovej skupiny spotrebiteľov. Pripadá do úvahy aj posunutie vekovej hranice, od ktorej môže spotrebiteľ nakupovať tieto druhy tovaru, otázna je však efektívnosť tohto riešenia.

Na porovnanie s krajinami V4 sme si vybrali z druhov tovarov zdaňovaných spotrebnou daňou z alkoholických nápojov lieh. Údaje sú z roku 2017. Hodnoty boli prepočítané na eurá za hektoliter. Jednoznačne môžeme povedať, že lídrom je v tomto prípade Poľsko, kde výnosy zo spotrebnej dane z liehu činí 1 340€ v tomto roku. Rozdiely medzi spotrebnými daňami z tohto druhu tovaru v ostatných krajinách vrátane Slovenska sú podobné. Nie sú medzi nimi výraznejšie rozdiely. Výsledky tohto porovnania nie sú prekvapivé, keďže ide o hraničiace krajiny s veľmi podobnou kultúrou a tradíciami. Okrem toho však Slovensko, ČR a Maďarsko využívajú zníženú sadzbu dane, ktorú sme už popisovali, v plnej výške (50%).

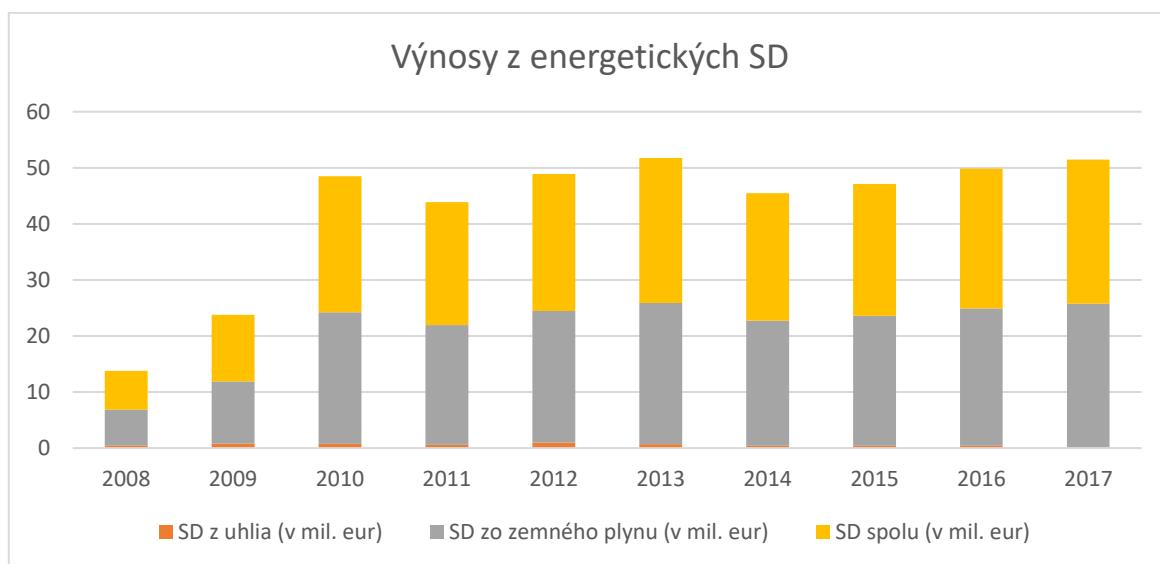
Graf 8 SD z liehu v krajinách V4

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z MF SR, Uložisko IFP

4.4 Spotrebná daň z elektriny, uhlia a zemného plynu

Spotrebná daň plyní aj z tovarov akými sú elektrina, uhlie a zemný plyn, ktoré sú škodlivé vzhľadom na životné prostredie. Za posledné 4 roky výnosy z tejto dane sú približne na tej istej úrovni, nepozorujeme ich výrazný rast ani pokles. V roku 2017 sa daň z elektriny, uhlia a zemného plynu rovnala 17 miliónom eur. Pri rozbere zmien jednotlivých druhov tovarov môžeme konštatovať, že spotreba elektriny postupne mierne klesá od roku 2013. Naopak, pri zemnom plyne je mierny nárast výnosov od roku 2014.

Najnižšiu spotrebu môžeme pozorovať pri uhlí, kde sa hodnoty výnosov od roku 2014 permanentne pohybujú okolo nuly. V predošlých rokoch sa však tieto hodnoty tiež predstavovali len približne milión eur. Vysvetlením sú oslobodia od tejto dane, či už obligatórne alebo fakultatívne. Pri uhlí je ich podiel stopercentný, kvôli tomu sú aj výnosy z nej veľmi blízke nule. Čo sa týka zemného plynu je tento podiel stabilný na úrovni približne 68%.

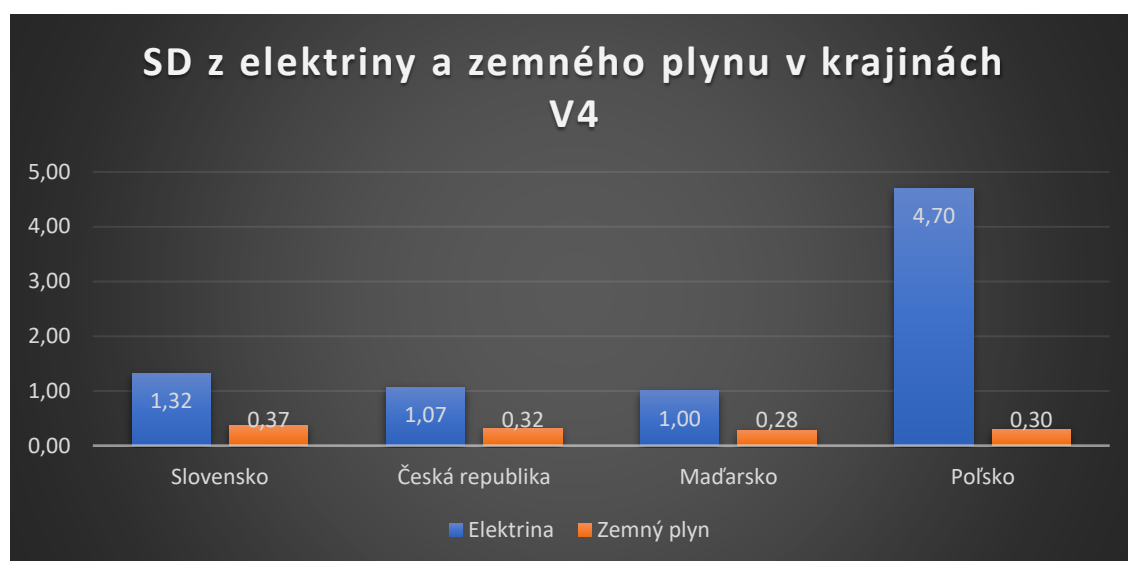

Graf 9 Výnosy z energetických SD

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z MF SR, UložiskoIFP

Ako aj v prípade ostatných druhov daní, zdokumentovali sme situáciu okrem Slovenskej republiky aj v krajinách V4. Zobrazená je na grafe č. 10. Spotrebná daň z elektriny sa pohybuje v rozmedzí 1 - 1,32€ v troch zo štyroch sledovaných krajín. V daniach je rozdiel len niekoľko centov. Výrazne sa však od nich odlišuje daň z elektriny v Poľsku, ktorej hodnota predstavuje až 4,70€. Ďalším tovarom, ktorý sme porovnávali bol zemný plyn, ale iba ako palivo. Jeho hodnota sa pohybuje okolo 0,30€ vo všetkých prípadoch, najvyššia je na Slovensku 0,37€. Najnižšia sadzba je v Maďarsku a to 0,28€, pričom v porovnaní so Slovenskou republikou je to len 0,09-eurový rozdiel. Zaujímavosťou je, že sadzba, ktorou sa zdaňuje spotrebná daň zo zemného plynu

v Maďarsku, je nižšia ako minimálna sadzba určená v rámci Európskej únie.

Graf 10 SD z elektriny a zemného plynu v krajinách V4

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z MF SR, UloziskoIFP

4.5 Úroveň, dlhodobý vývoj a štruktúra daní v Európskej únii

Európska únia priamo nemá rolu pri vyberaní alebo určovaní sadzieb daní. Výška dane, ktorú platia občania je stanovená vládou daného štátu, ktorý taktiež rozhoduje o spôsobe využitia dosiahnutých príjmov. EÚ však dohliada na dodržiavanie pravidiel spojených s daňami v niektorých oblastiach, najmä v spojitosti s podnikaním v rámci EÚ a ochranou spotrebiteľa, aby:

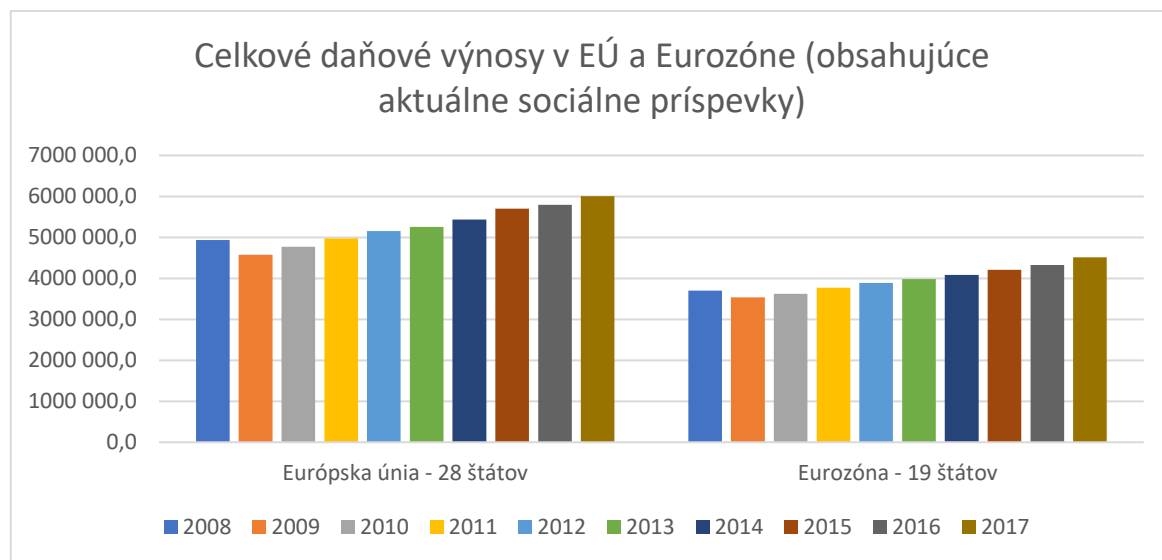
- zabezpečila voľný obeh statkov, služieb a kapitálu v Európskej únii (na jednotnom trhu),
- zabránila tomu, že podniky jednej krajiny majú nevýhodu oproti ich konkurentom z iných krajín,
- eliminovala diskrimináciu spotrebiteľov, zamestnancov alebo podnikov inými krajinami EÚ.

Výnosy z daní sú naďalej vysoké v porovnaní s ostatnými vyspelými ekonomikami

V roku 2016 dane Európskej únie spolu s povinnými sociálnymi príspevkami činili 38,9% z hrubého domáceho produktu. V porovnaní s inými vyspelými ekonomikami je táto úroveň daní pomerne vysoká, keďže sa nachádza asi 8% nad úrovňou daní z USA. Výška dane vo veľkej miere odráža sociálne rozhodnutia štátu v oblasti tvorby výnosov štátneho rozpočtu, ale aj pri plánovaní jeho čerpania. V jednotlivých členských štátoch sa

kvôli tomu môžu výšky sadzieb daní vo všeobecnosti výrazne líšiť.²²

Na grafe č. 11 je zobrazený vývoj daňových výnosov od roku 2008 až po rok 2017. Tieto výnosy kontinuálne rastú už od roku 2009, ich pokles sme zaznamenali iba z roku 2008 na 2009, čo mohlo byť spôsobené finančnou krízou. Spotrebitelia totiž v tomto období obmedzili spotrebu a taktiež zasiahla aj väčšinu podnikateľských subjektov. Keďže na tomto grafe sú zobrazené všetky daňové príjmy bez ohľadu na ich typ, všetky tieto skutočnosti zohrávali pri ich vývoji určitú rolu. Aj keď vidíme, že nárast týchto výnosov je pomerne nízky, ale na druhej strane je permanentný. Na grafe sme posúdili vývoj daňových príjmov v rámci Európskej únie (28 štátov), ale aj Eurozóny (19 štátov). Samozrejme, príjmy sú nižšie v Eurozóne, keďže jej súčasťou je menej štátov. Za rok 2017 činili v EÚ 6 004 277,5 miliónov eur a v Eurozóne 4 510 129,5 mil. €.

Graf 11 Celkové daňové výnosy v EÚ a Eurozóne

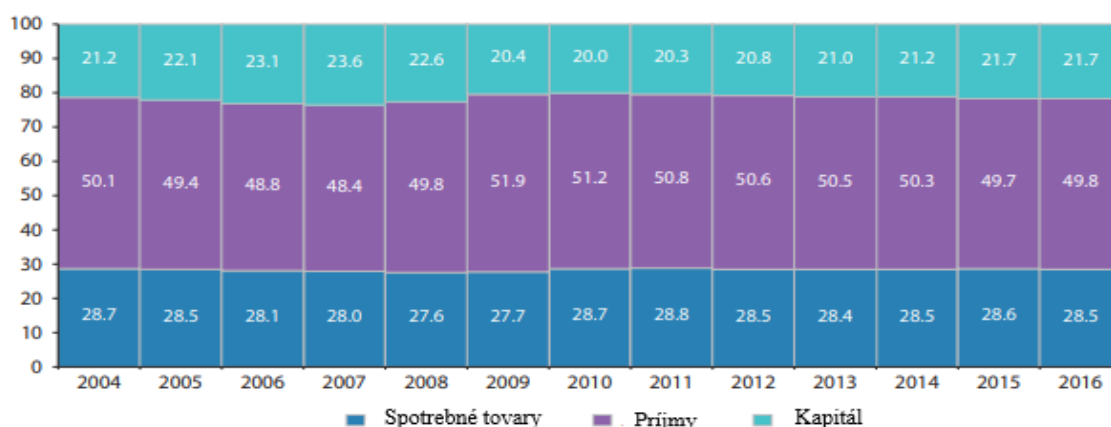
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>

Podiel dane z príjmov jemne poklesol po kríze, kým podiel daní z kapitálu a spotrebných daní na celkových výnosoch sa zvyšuje

Rozdelenie výnosov z daní na základe typu dane (spotrebná, daň z príjmu, daň z kapitálu) môžeme vidieť na obrázku 5. Celkové dane z príjmov tvoria najväčší podiel na

²² European Commission. Tax Policies in the European Union: 2018 survey. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, s. 14. [cit. 2019-03-10]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/tax_policies_survey_2018.pdf

týchto výnosoch až 49,8% v roku 2016, nasledujú za nimi spotrebné dane (28,5%) a dane z kapitálových príjmov (21,7%). Podiel daní z príjmov sa zvyšoval od roku 2007 do 2009 a keď dosiahol hodnotu 51,9%, progresívne sa znižoval medzi rokmi 2010 – 2016, keď činil 49,8%. Táto hodnota zodpovedá tej, ktorá sa dosahovala pred krízou. Po jemnom poklese v rokoch 2008 - 2010 expandoval podiel dane z kapitálu. Zatiaľ čo spotrebné dane, ktorých podiel klesal v čase krízy od roku 2008 do roku 2009, opäť zažili nárast a v roku 2016 dosiahli hodnotu 28,5%. Každý členský štát je však špecifický a tieto podiely sa môžu v niektorých prípadoch markantne líšiť.

Obrázok 3 Členenie daňových príjmov podľa základu dane v rámci EÚ

Zdroj: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/taxation_trends_report_2018.pdf

4.6 Spotrebné dane v rámci EÚ

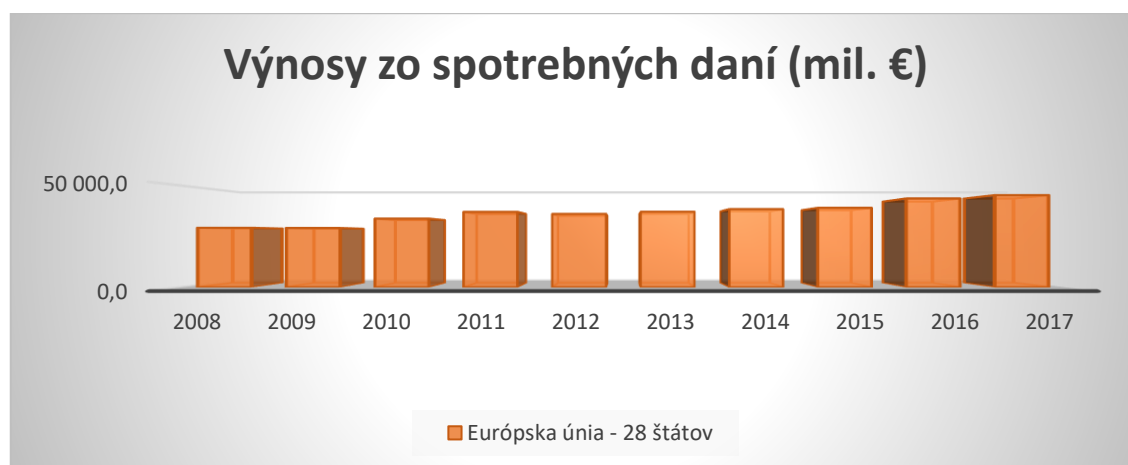
Spotrebné dane sú nepriame dane, ktoré sú uvalené na špecifické tovary ako sú alkoholické nápoje, tabakové výrobky a energie. Nad príjmami z týchto daní má krajina, ktorá ich vyberie úplnú kontrolu. Členské štáty EÚ uzatvorili dohodu, že spotrebné dane sa budú vzťahovať na tie isté druhy tovarov a za takých istých podmienok vo všetkých štátoch EÚ. Zrealizovali to určením minimálnej sadzby spotrebných daní. Toto napomáha predchádzať nezrovnalostiam v obchode na jednotnom trhu, zabezpečuje sa spravodlivé konkurovanie si jednotlivých krajín a redukujú sa administratívne náklady pre podniky.

V spojitosti so spotrebnými daňami v rámci EÚ považujeme za dôležité spomenúť systém EMCS – Systém na kontrolu pohybu tovarov podliehajúcich spotrebným daniam, ktorého súčasťou je aj Slovenská republika. Je to softvér monitorujúci pohyb tovarov zaťažných spotrebnými daňami v EÚ. V reálnom čase zaznamenáva pohyb alkoholických nápojov, tabakových výrobkov a energií, za ktoré občania platia spotrebné dane. Viac ako

100 000 ekonomických operátorov v súčasnosti využíva tento systém, je nevyhnutným nástrojom pre výmenu informácií a pre kooperáciu medzi členskými štátmi. Systém EMCS sa využíva z nasledovných dôvodov:

- boj s daňovými únikmi prostredníctvom informácií poskytovaných v reálnom čase o pohybe tovarov v rámci zóny voľného obchodu,
- zabezpečenie bezpečného pohybu tovarov podliehajúcich spotrebným daniam, za ktoré sa má daň zaplatiť prostredníctvom kontroly predajcov pred uvoľnením tovarov do voľného obehu,
- zjednodušenie procesov pre obchodníkov so štandardizovaným elektronickým systémom pre celú EÚ,
- zrýchlenie vydávania záruk, keď tovary dorazia do cieľovej destinácie,
- vytvorenie administratívy bez papierovej dokumentácie.

Takisto ako v Slovenskej republike aj v rámci Európskej únie sú spotrebné dane neoddeliteľnou súčasťou príjmov. Preto sa v tejto kapitole venujeme rozboru situácie v oblasti spotrebných daní. Napriek tomu, že EÚ zavádza množstvo opatrení, ktoré majú zamedziť spotrebe alkoholických nápojov, tabakových výrobkov, minerálnych olejov, tento boj ešte ani zďaleka nevyhrala. To už zisťujeme pri pohľade na vývoj výnosov zo spotrebných daní v štátoch EÚ. Mierny, takmer nebadateľný pokles nastal iba v roku 2011, v ostatných rokoch môžeme pozorovať nárast týchto výnosov. Tento rast nie je výrazný, avšak keď si porovnáme rok 2008 s rokom 2017, výnosy narástli za toto obdobie o takmer 10 000 mil. €. V roku 2017 činili 45 250 miliónov eur, čo je pomerne vysoká suma.

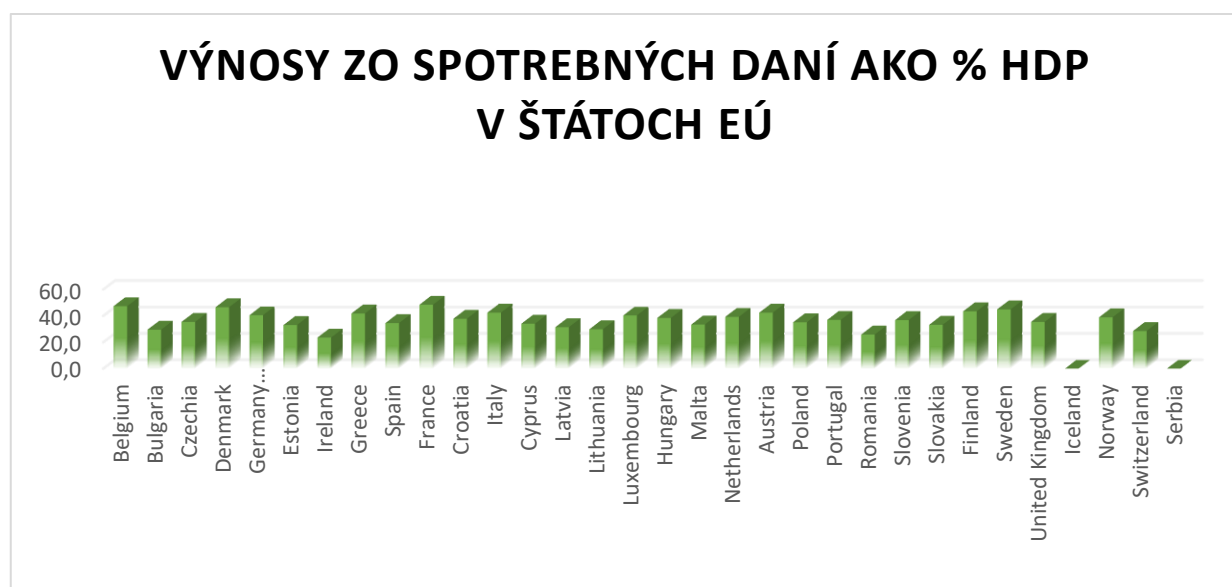

Graf 12 Výnosy zo spotrebných daní

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z <http://eurostat.ec.europa.eu>

V grafe č. 13 sme podrobnejšie analyzovali podiel výnosov zo spotrebných daní na hrubom domácom produkte, vyjadrenom v percentách. Najvyšší podiel na HDP majú spotrebné dane vo Francúzsku (48,4%), za ním nasleduje Belgicko (47,3%) a prvej trojke sa nachádza ešte Dánsko (46,5%). Slovensko dosahuje hodnotu 33,20%, čo je len o 15,2 percentuálneho bodu menej ako Francúzsko, ktoré v tomto rebríčku dosahuje prvenstvo. Nie je to veľký rozdiel vzhľadom na diametrálne odlišné rozlohy týchto štátov, indikátory vyspelosti alebo iné ukazovatele na základe, ktorých by sme tieto dve krajiny ešte mohli ďalej porovnávať. Keď berieme do úvahy krajiny V4 tak Slovensko sa nachádza na poslednom mieste, čo sa týka výnosov zo spotrebnej dane ako percenta z HDP. Prvenstvo má v tomto prípade Maďarsko (38,4%).

Graf 13 Výnosy zo SD ako % HDP v štátoch EÚ

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z <http://eurostat.ec.europa.eu>

Zmeny spotrebných daní boli vo všeobecnosti za uplynulý rok relatívne malé. Viacero členských štátov však zvýšilo spotrebné dane z tabakových výrobkov a alkoholických nápojov. Írsko uvalilo daň na sladené nápoje a Belgicko zvýšilo sadzbu dane na sladené a umelo sladené nápoje. Za posledné roky niekoľko členských štátov zaviedlo opatrenia vzťahujúce sa na zdaňovanie novovzniknutých tabakových výrobkov, akými sú napríklad elektrické cigarety. Množstvo štátov zaviedlo zmeny v zdaňovaní, aby zabezpečilo environmentálny rozvoj. Zahŕňali plány Nórska vzťahujúce sa na zavedenie minimálnej dane pre CO₂ na generovanie elektriny podnikmi obchodujúcimi s emisiami. Táto krajina má tiež v pláne zvýšiť sadzby daní vzťahujúce sa na skládky odpadov, daň spojenú so spoponnením odpadu a neskôr rozšíriť predmet týchto daní o ďalšie formy

likvidácie odpadu. Tiež chce zvýšiť sadzbu dane nafty a znížiť ju pri elektrine, aby mohla lepšie manipulovať s emisiami CO₂ a zdaňovať tiež letenky. Švédsko taktiež vykonalo viacero zmien v oblasti environmentálnych daní. Zahŕňajú napríklad novú daň, ktorá sa vzťahuje na leteckú dopravu. Vo Francúzsku sa sadzby spotrebných daní z dieselových palív budú zvyšovať o 0,026€ za liter za rok od roku 2018 po 2021. V roku 2021 takto chce krajina definitívne odstrániť rozdiel v zdaňovaní dieselových a benzínových palív.²³

4.7 Environmentálne dane v EÚ

Ekonomické nástroje, ktoré umožňujú kontrolu nad znečisťovaním ovzdušia, resp. životného prostredia vo všeobecnosti a taktiež nad manažmentom prírodných zdrojov sú dôležitou súčasťou environmentálnej politiky v členských štátoch EÚ. Škála nástrojov, ktoré sú pre plnenie tejto úlohy k dispozícii, zahŕňa okrem iných aj environmentálne dane, poplatky, pokuty, obchodovateľné povolenia, systém refundácie vkladov a subvencie. Environmentálne dane sa využívajú na ovplyvnenie správania ekonomických subjektov, či už sú to výrobcovia alebo spotrebitelia. EÚ progresívne podporuje tieto nástroje, pretože poskytujú flexibilné a nákladovo efektívne prostriedky na posilnenie princípu, že znečisťovateľ platí. Tento princíp v praxi znamená, že producent v momente vzniku odpadu nesie zaň zodpovednosť a teda aj náklady, ktoré s jeho odstránením vznikajú. Na druhej strane sú prostriedkom na dosahovanie stanovených environmentálnych cieľov.

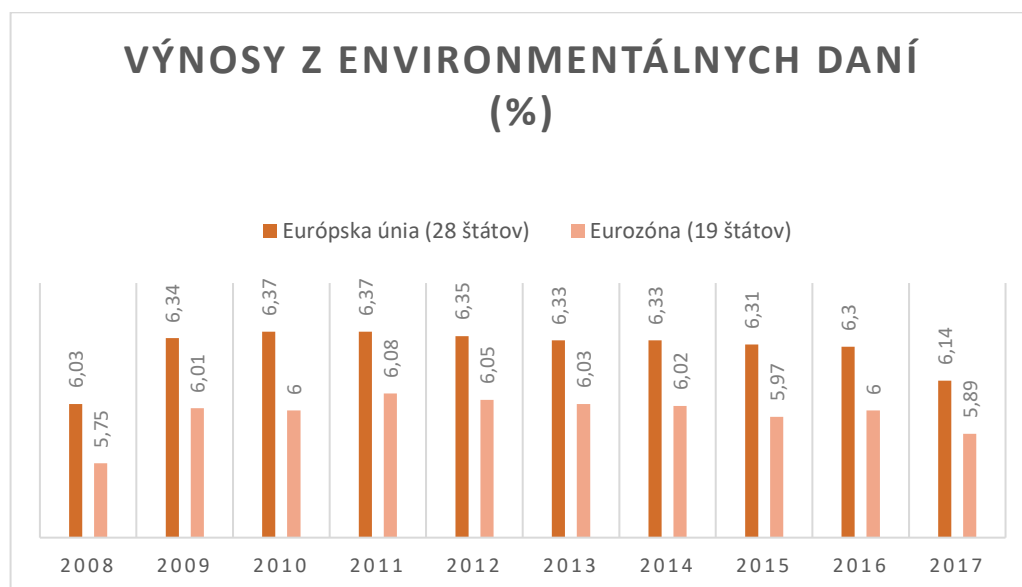
V tejto časti prezentujeme prehľad výsledkov vyplývajúcich z najnovších dát, ktoré sú k dispozícii o environmentálnych daniach v Európskej únii. Pre tento typ dane je charakteristické, že jej daňový základ tvorí fyzická jednotka alebo jej náhrada a podmienkou je, aby bolo dokázané, že má negatívny dopad na životné prostredie. Európske štatistiky rozlišujú štyri rôzne druhy týchto daní a to dane vzťahujúce sa na energiu, dopravu, odpad a zdroje, pričom DPH sa do tohto okruhu nezaraďuje. V čoraz väčšej miere sa využívajú so snahou vplývať na správanie ekonomických subjektov. Taktiež generujú výnosy, ktoré môže štát využiť na navyšovanie výdavkov spojených s ochranou životného prostredia a hospodárenia s prírodnými zdrojmi.

V grafe s číslom 14 sme ilustrovali vývoj výnosov z environmentálnych daní v percentuálnom vyjadrení. Príjmy získané z environmentálnych daní ako podiel na

---

²³ European Commission. Tax Policies in the European Union: 2018 survey. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, s. 83. [cit. 2019-03-15]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/tax_policies_survey_2018.pdf

celkových príjmov štátu z daní a sociálnych príspevkov boli najnižšie v roku 2008. Po tom, čo došlo k ozdraveniu ekonomík väčšiny členských štátov po finančnej kríze bol tento pomer stabilný (jeho hodnoty dosahovali 6,3% až 6,4%) po rok 2016. V roku 2017 táto úroveň výrazne poklesla na približne 6,1%.

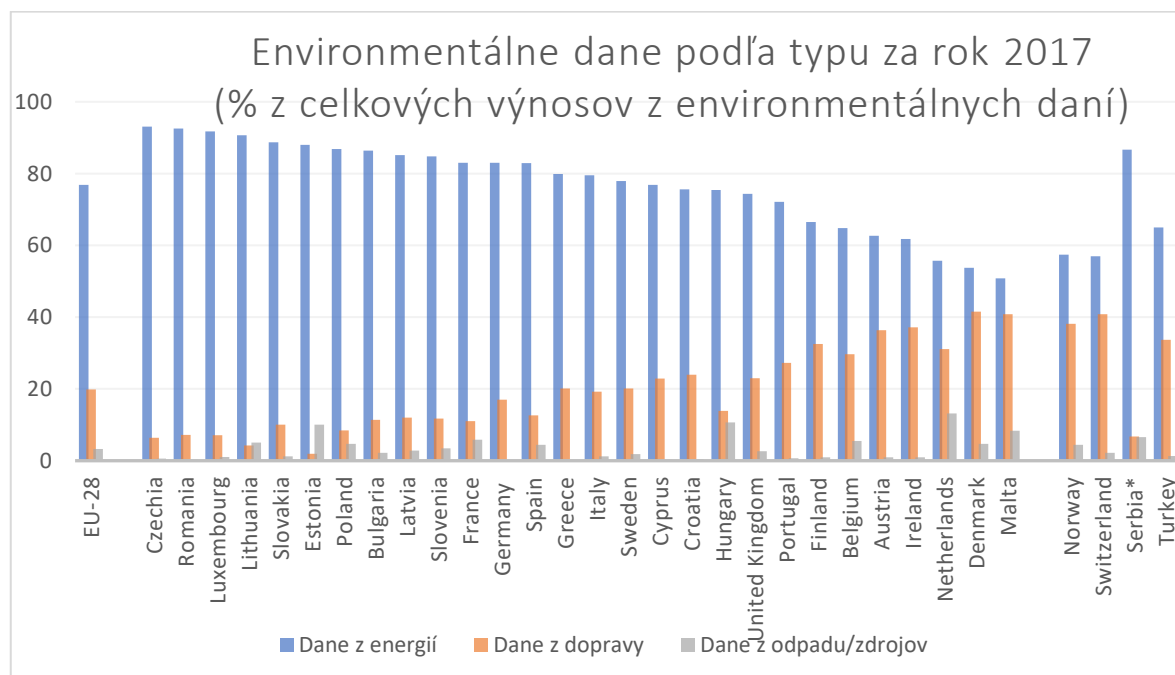

Graf 14 Výnosy z environmentálnych daní (%)

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov <http://eurostat.ec.europa.eu>

Dane z energií predstavovali viac ako tri štvrtiny celkových výnosov z environmentálnych daní (celkom 76,9%). V roku 2017 mali výrazný náskok pred daňami spojenými s dopravou (19,8%) a taktiež tými, ktorým podliehajú odpad a zdroje (3,3%), čo je zobrazené na grafe č. 15. Dane z energií sú najvýznamnejšou kategóriou v rámci environmentálnych daní v Česku, Rumunsku, Luxembursku a Litve, kde predstavovali v roku 2017 viac ako 9/10 celkových výnosov z uvedených daní. Na rozdiel v Malte dane vzťahujúce sa na energie tvoria len 50,8% z celkových výnosov z environmentálnych daní a v Dánsku a Nórsku sa tieto hodnoty taktiež pohybujú len v rozmedzí 54-56%. Dane súvisiace s dopravou reprezentujú druhú najväčšiu podmnožinu environmentálnych daní. Ich relatívny význam bol podstatne vyšší ako v ostatných štátoch v Dánsku (41,6%), na Malte (40,8%), v Írsku (37,2%) a Rakúsku (36,4%). Na druhej strane, v niektorých krajinách EÚ bol podiel daní vzťahujúcich sa na dopravu pod priemernou hodnotou, najnižší bol podiel týchto daní v Estónsku (iba 1,9%), Litve (4,3%), Česku (6,4%), Luxembursku (7,1%) a Rumunsku (7,2%). Dane, ktorým podliehajú odpad a zdroje reprezentovali pomerne malú časť už spomínaných výnosov. Tento typ

environmentálnych daní zoskupuje niekoľko druhov daní uvalených napríklad na odpad vo všeobecnosti alebo odpad znečisťujúci vodné toky. V mnohých členských štátoch EÚ bol zavedený tento druh dane oveľa neskôr ako dane z energií a dopravy. Ešte stále však už spomínané statky nepodliehajú tejto dani v Grécku ani v Nemecku, kým na Cypre, v Rumunsku, Chorvátsku, Českej republike a Portugalsku sa táto daň limituje len na niektoré formy odpadu a zdrojov. Napriek týmto faktom však v troch krajinách sú tieto výnosy pomerne dôležitou súčasťou výnosov z environmentálnych daní, konkrétne v Nórsku (13,1%), Maďarsku (10,7%) a Estónsku (10,1%). Pre Švédsko aj Nórsko podiel výnosov z daní vzťahujúcich sa na energie predstavoval 57%, kým v Turecku dosahovali ešte vyššie hodnoty a to 65%. V Srbsku činili až 86,7% celkových výnosov z environmentálnych daní. Na druhej strane však Srbsku plynú z daní spojených s dopravou len výnosy vo výške 6,8% z výnosov z environmentálnych daní, kým v Nórsku majú hodnotu 40,8% a v Švédsku 38,2%. Keď sa pozrieme na hodnoty v Slovenskej republike, ich pomer zodpovedá trendu vyskytujúceho sa vo väčšine členských štátov a takisto celkovo v EÚ. Najväčšie výnosy tvoria výnosy z daní uvalených na energie (až 88,74%). Na druhom mieste sa nachádzajú dane spojené s dopravou (približne 10%), čo je len 1/10 z celkových výnosov z environmentálnych daní. Rozpätie medzi týmito hodnotami je teda veľké, nehovoriac o daniach, ktorými je zaťaženy odpad a zdroje. Ich hodnota sa nachádza veľmi tesne nad 1%.

Graf 15 Výnosy z environmentálnych daní podľa typu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov <http://eurostat.ec.europa.eu>

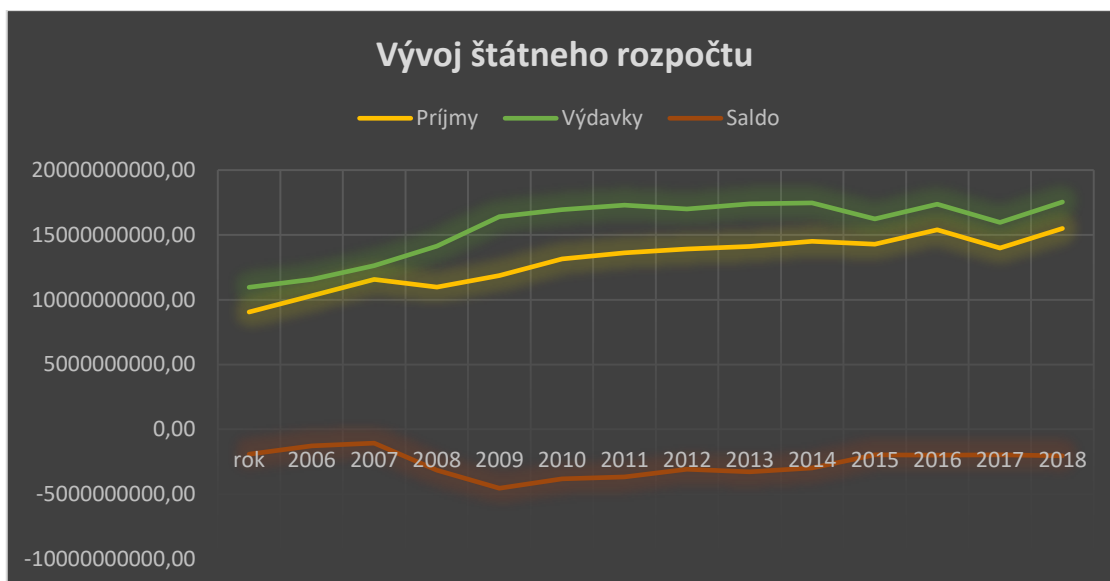
4.8 Tvorba štátneho rozpočtu Slovenskej republiky

Štát, ktorý sa v odbornej terminológii označuje ako verejná správa, ročne hospodári s približne 30 miliardami eur. Tieto prostriedky nazývame verejnými prostriedkami. Je potrebné nimi pokryť množstvo oblastí verejného sektora, akými sú napríklad zdravotníctvo, školstvo, armáda. Práve o ich financovanie a taktiež výplatu miezd zamestnancov, ktorí sú v týchto odvetviach pracovne aktívni sa stará verejná správa. Verejná správa je tvorená troma základnými zložkami:

- ústrednou správou (ministerstvá, rozpočtové a príspevkové organizácie, Železnice SR,...),
- fondmi sociálneho a zdravotného poistenia,
- územnou samosprávou (obce a VÚC).

Štátny rozpočet alebo zákon roka je hlavným komponentom verejnej správy. Prostredníctvom neho rozhoduje aký objem peňažných prostriedkov poskytne tomu množstvu organizácií, ktoré pod ňu spadajú. Zákonom roka sa nazýva, pretože jeho vplyv na spoločnosť je obrovský a každoročne sa schvaľuje parlamentom vo forme zákona. Za jeho prípravu je zodpovedné Ministerstvo financií SR a keďže je to zložitý a časovo náročný proces začína sa už v januári v predchádzajúcom roku. Základným východiskom je Program stability, ktorý vychádza z ustanovení EÚ a schvaľuje sa v máji príslušného roka. Finálny návrh ŠR sa predkladá 30. septembra a schvaľuje ho Národná rada Slovenskej republiky najneskôr 30. októbra. Dôležité je tiež podotknúť, že pri tvorbe ŠR je potrebné vždy vychádzať z minuloročného rozpočtu, ktorý sa využíva aj v prípade zamietnutia nového, vtedy hovoríme o rozpočtovom provizóriu.

Na grafe č. 11 môžeme pozorovať ako sa vyvíjal ŠR SR za uplynulých 12 rokov. Je očividné, že výdavky permanentne prevyšujú príjmy a tak vzniká saldo štátneho rozpočtu. Úroveň salda sa za posledné 4 roky významnejšie nezmenila aj keď pri príjmoch a výdavkoch sa za toto obdobie strieda ich mierny nárast s poklesom.

Graf 16 Vývoj štátneho rozpočtu

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z <http://www.rozpocet.sk/web/>

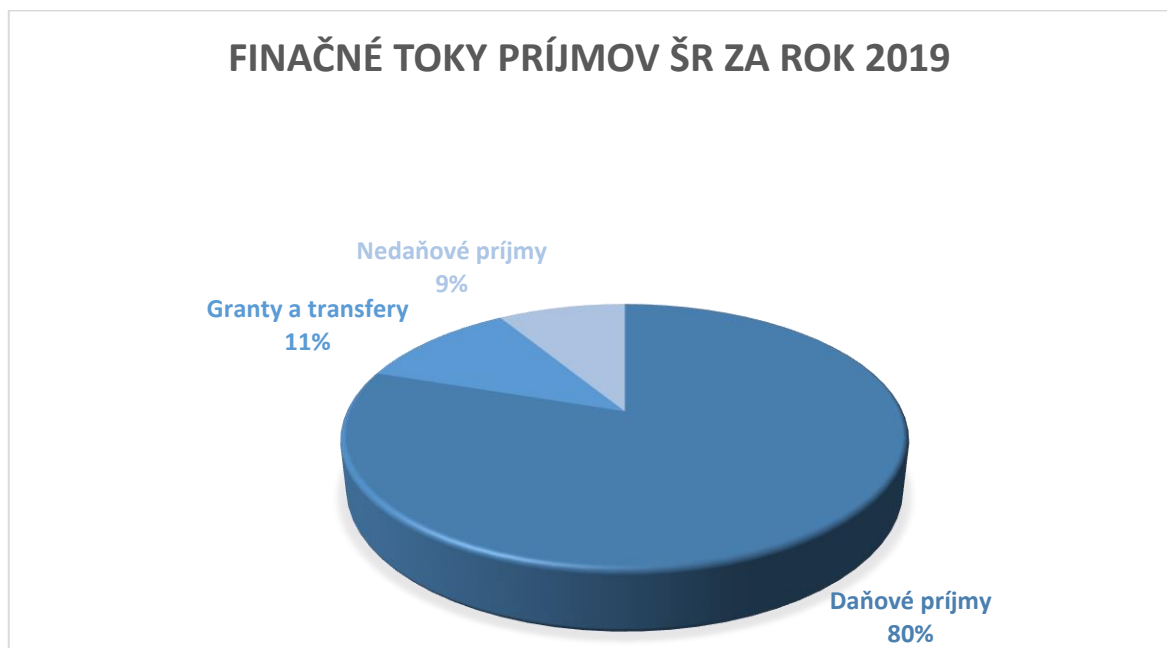
Na grafe s číslom 12 je zobrazený finančný tok príjmov za rok 2019. Ako sme už spomínali, štáty rozpočet sa tvorí už v predošlom roku, takže ŠR za rok 2019 už bol schválený vďaka tomu sme mohli použiť dáta za tento rok. V roku 2019 sa totiž už tento plán bude len realizovať. Výdavky štátneho rozpočtu je možné ešte v priebehu roka upraviť, ale nesmú byť prekročené o viac ako 1% uvedených výdavkov. Zároveň sa však nemôže zvýšiť hodnota schodku.

Je jednoznačné, že ich najväčšiu časť tvoria daňové príjmy a to až 80%, to činí 12,21 mld. €, čo je viac ako nadpolovičná väčšina všetkých finančných výnosov. Preto sa im budeme venovať najviac. Druhú najväčšiu časť príjmov tvoria granty a transfery a to približne 11%, keď si to premietneme na eurá, predstavujú 1,33 mld. €. Sem zaradíme zahraničné transfery a tuzemské granty a transfery. Najmenší podiel majú nedaňové príjmy (9%, čo predstavuje 1,33 mld. €). Do tejto skupiny zaradíme napríklad kapitálové príjmy, príjmy z podnikania, administratívne poplatky.

Môžeme konštatovať, že najvýznamnejšou položkou príjmov ŠR sú práve daňové príjmy. Ich najväčšiu časť tvoria dane, ktoré sa vyberajú za rôzne tovary a služby (9,22 mld. €), na druhom mieste sa nachádzajú dane z príjmov z kapitálového majetku (2,95 mld. €), ďalej sú to dane z medzinárodného obchodu transakcií (21,52 mil. €) a najmenší podiel majú sankcie uložené v daňovom konaní (13,5 mil. €).

Ako môžeme vidieť na grafe s číslom 13, najväčšiu časť príjmov z daní vybraných z tovarov a služieb tvorí daň z pridanej hodnoty. Má dokonca vyšší podiel ako daň

z príjmov fyzických osôb. V porovnaní so spotrebnými daňami je tiež významnejšia z pohľadu príjmov. Či už berieme do úvahy DPH alebo spotrebné dane, je potrebné v prvom rade si uvedomiť, že kľúčom k získaniu týchto zdrojov sú ich platitelia, čiže spotrebitelia. Je teda nevyhnutné klásť dôraz na sledovanie ich správania v spojení s týmito druhmi daní a vplyvmi ich zvýšenia alebo naopak zníženia na toto správanie. Pri uvažovaní spotrebných daní je však potrebné brať do úvahy aj zdravie spotrebiteľa, ako aj neustále sa zhoršujúci stav životného prostredia, ktoré môže štát prostredníctvom nich výrazne ovplyvniť. Zvolenie efektívnej sadzby spotrebnej dane je teda aj z viacerých hľadísk nesmierne dôležité. Ďalej sú na grafe zobrazené aj dane z používania tovarov a z povolenia na výkon činnosti a iné dane za tovary a služby, ktoré však tvoria len nepatrné percento týchto príjmov.

Graf 17 Finančné toky príjmov ŠR za rok 2019

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z <http://www.rozpocet.sk/web/>

Podiel jednotlivých daní na finančných príjmoch z tovarov a služieb za rok 2019

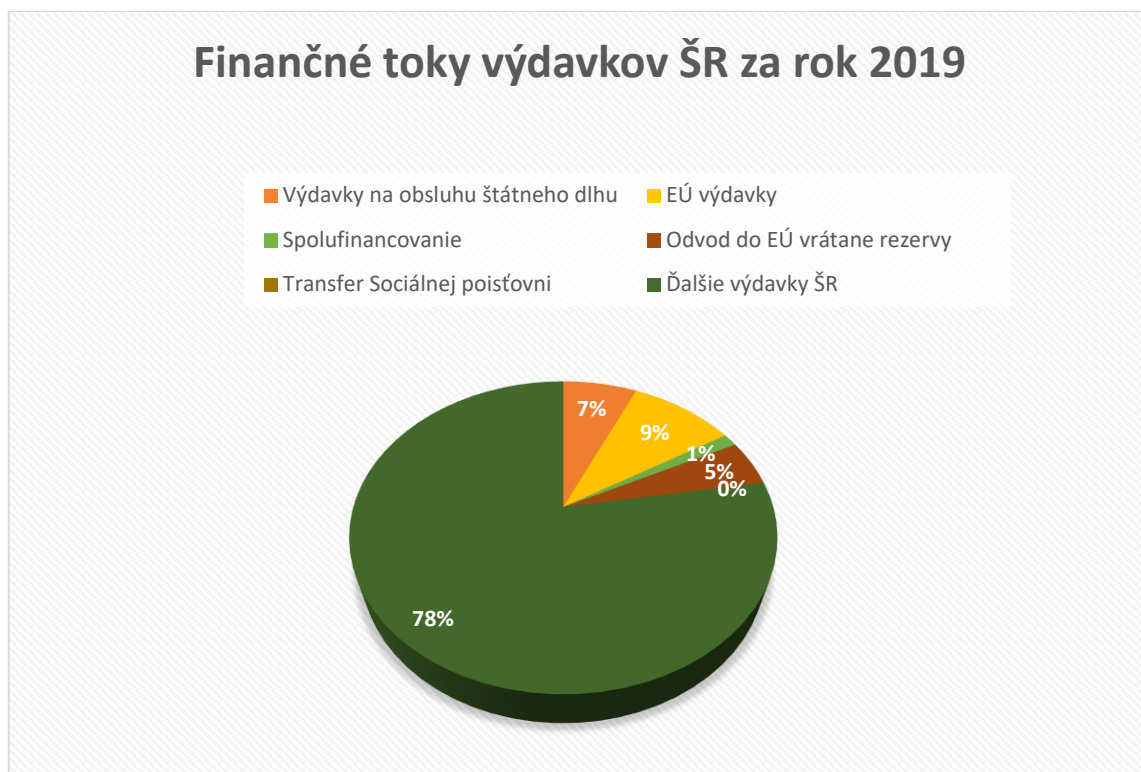
Graf 18 Podiel jednotlivých daní na finančných príjmoch z tovarov a služieb za rok 2019

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z <http://www.rozpocet.sk/web/>

Na záver sa budeme v tejto podkapitole venovať aj výdavkom štátneho rozpočtu. Ako sme to už spomenuli aj pri vývoji štátneho rozpočtu, výdavky neustále prevyšujú príjmy ŠR. Preto je tiež dôležité spomenúť ich štruktúru. Výdavky štátu plynú najmä z vyplácania miezd zamestnancov pracujúcich vo verejnom sektore, ale aj na zabezpečenie chodu týchto organizácií. Verejná správa financuje prevádzkové výdavky (energia, nájom) budov, v ktorých už spomínaní zamestnanci vykonávajú pracovnú činnosť. Pri štátnom rozpočte je tiež nevyhnutné sledovať ciele sociálnej a zdravotnej politiky štátu, na ktorých zabezpečenie sa tiež vynakladajú peňažné prostriedky. Za týmto účelom sa využívajú najmä prostriedky vybrané z daní a odvodov. Štát vynakladá prostriedky aj na financovanie investícií. Pod investíciami si môžeme predstaviť rekonštrukciu už spomínaných nehnuteľností alebo výstavbu, resp. rekonštrukciu diaľnic a železničných tratí. Všetky tieto výdavky môžeme zahrnúť do skupiny, na grafe č. 13 označenej ako „ďalšie výdavky“, ktoré tvoria najväčší podiel z celkových výdavkov. Druhou najväčšou skupinou sú výdavky Európskej únie, ktorú tvoria náklady plynúce z členstva Slovenskej republiky v EÚ a taktiež v Eurozóne. Na jednej strane EÚ podporuje krajiny prostredníctvom grantov a transferov, na druhej strane je však potrebné financovať aj jej činnosť. Verejnej správe ďalej plynú výdavky zo štátneho dlhu, ktoré sa vynakladajú

prefinancovanie úrokov z neho plynúcich. Pomerne významnou súčasťou sú aj odvody do Sociálnej poisťovne a ďalšie výdavky, ktoré sú spomenuté majú podiel na celkových výdavkoch nepatrný (menší ako 5%).

Graf 19 Finančné toky výdavkov ŠR za rok 2019

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z <http://www.rozpocet.sk/web/>

5 Diskusia

Predmetom diskusie je dotazník, prostredníctvom ktorého sme skúmali behaviorálny vplyv spotrebných daní. Respondentmi boli prevažne študenti, ale zúčastnili sa na ňom aj pracujúci občania. Analyzovali sme ich všeobecné poznatky v oblasti daní, ale aj ich postoj k spotrebným daniam tým, že sme im položili päť otázok. Na základe ich odpovedí sme dospeli k nasledovným hypotézam:

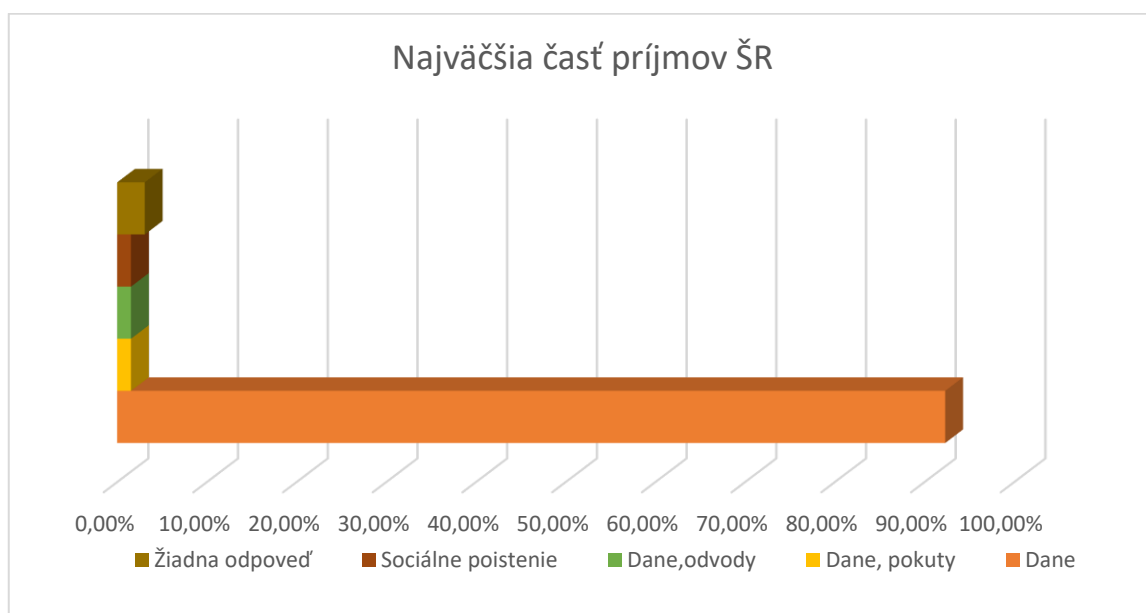
1. **Až 88% respondentov pozná proces tvorby štátneho rozpočtu a 92% z nich si myslí, že najväčšiu časť príjmov štátneho rozpočtu tvoria dane.**

Prvá vec, o ktorú sme sa zaujímali bol názor opýtaných na to, čo tvorí najväčšiu časť príjmov plynúcich do štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. V spojení s tým sme im položili aj pod-otázku, ktorou sme chceli zistiť, či majú prehľad o procese tvorby štátneho rozpočtu. Veľká časť zúčastnených na našej ankete odpovedala kladne a teda pozná aspoň približne tento proces. Napriek tomu však 12% z nich sa s ním zatiaľ nestretla. Témy spájajúce sa so štátnym rozpočtom sú v Slovenskej republike pomerne diskutované, ale najmä v negatívnom zmysle. Väčšina občanov stráca dôveru v efektívne využitie prostriedkov plynúcich do štátneho rozpočtu. Avšak väčšina z nich presne nevie, akým spôsobom sa využívajú. Kvôli tomu nás zaujímalo, či sú naši respondenti oboznámení s týmto procesom.

Graf 20 Znalosť procesu tvorby ŠR
Zdroj: Vlastné spracovanie

Ďalej sme sa zaujímali o to, čo podľa nich tvorí najväčšiu časť príjmov štátneho rozpočtu. Odpoveď bola takmer jednoznačná, keďže sa až 92% opýtaných zhodlo na odpovedi dane. Len 8% zo všetkých opýtaných malo iný názor, aj keď z 3 odpovedí 2 v sebe zahŕňali pojem dane. Približne 1,50% respondentov si myslí, že okrem daní tvoria ešte veľkú časť štátneho rozpočtu aj pokuty a takisto 1,50% si myslí, že takisto majú rovnaký podiel na príjmoch aj odvody. Mali sme taktiež odpoveď, podľa ktorej sú to sociálne príjmy a približne 3% respondentov neodpovedalo na túto otázku, pretože neboli oboznámení s procesom tvorby štátneho rozpočtu. Podľa nášho názoru sú tieto výsledky uspokojujúce, keďže prevažná väčšina účastníkov dotazníka je zorientovaná v problematike tvorby ŠR a daní vo všeobecnosti.

Graf 21 Zdroje príjmov ŠR podľa respondentov
Zdroj: *Vlastné spracovanie*

2. Viac ako 50% respondentov považuje elasticitu dopytu po statkoch zaťažených spotrebnou daňou za neelastickú.

Odpovede na našu ďalšiu otázku už neboli až také jednoznačné ako pri prvej. Určitú rolu tu už zohrával subjektívny názor jedincov a ich postoj k nakupovaniu týchto tovarov. Avšak 68% opýtaných sa zhodlo na tom, že dopyt po alkoholických nápojoch, tabakových výrobkoch a minerálnych olejoch je neelastický. Táto hypotéza je potvrdená už na základe viacerých výskumov, o niektorých z nich sme sa zmienili aj

v predchádzajúcich kapitolách. Väčšina respondentov, ktorí tvrdili, že ich dopyt po týchto statkoch sa napriek zmenám cien (v dôsledku zmien daňových sadzieb) nezmení alebo zmení len mierne spomenulo, že spotrebúva tieto tovary pravidelne. Približne jedna tretina zúčastnených bola toho názoru, že dopyt je ovplyvnený zmenami cien. Väčšina z nich poznamenala, že tieto tovary nakupujú len príležitostne alebo vôbec čím môže byť spôsobený ich pohľad na túto záležitosť. Najmenej opýtaných (3%) považovali elasticitu dopytu za jednotkovú, čiže v prípade zvýšenia, resp. zníženia cien týchto výrobkov sa zvýši, resp. zníži aj dopyt v rovnakom pomere. Na základe zozbieraných odpovedí teda môžeme konštatovať, že nadpolovičná väčšina respondentov považuje elasticitu dopytu týchto statkov za neelastickú, čo zodpovedá aj tvrdeniam v praktickej časti. Tie totiž hovoria o tom, že zvyšovaním cien sa zmení dopyt minimálne. Podľa nášho názoru by mal v kombinácii so zvyšovaním sadzieb daní (čo je samozrejme výhodné aj pre neho), využívať aj iné opatrenia a snažiť sa o zvyšovanie povedomia o negatívnych vplyvoch týchto tovarov. Riešením by tiež prísnejšie opatrenia pre podniky pôsobiace v tejto oblasti, myslíme tým rôzne bary, (obmedzenia pre fajčiarov) ako to robia aj s nami hraničiace krajiny. Existuje množstvo variantov, niektoré sme z nich už spomenuli viackrát, avšak štát musí vždy pri rozhodovaní o tom najvhodnejšom brať do úvahy nielen svoj prospech, ale aj kultúru, možnosti a najmä subjektívny názor občanov, ktorý by mal skúmať pravidelne.

Graf 22 Názor na elasticitu dopytu po tovaroch podliehajúcich spotrebnej dani
Zdroj: Vlastné spracovanie

3. Viac ako polovica opýtaných preferuje dovoz spomínaných tovarov zo zahraničia.

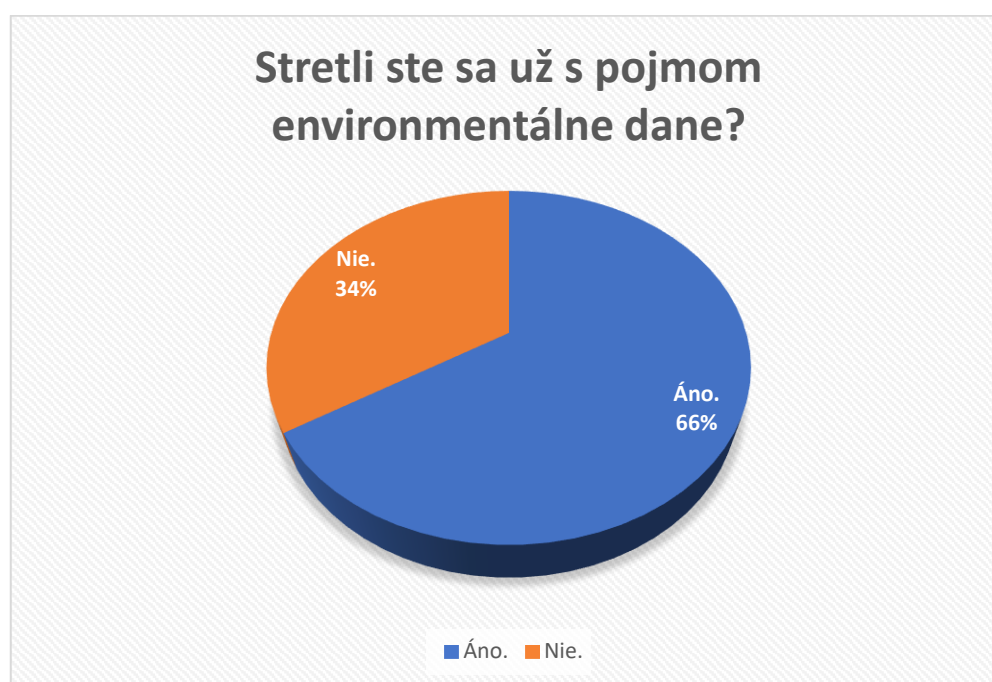
Pri úvahách o zvyšovaní sadzieb spotrebných daní je podľa nášho názoru kľúčové analyzovať aj správanie spotrebiteľov v tejto situácii. Majú možnosť tovar si zakúpiť aj napriek zvýšeniu jeho celkovej ceny a takto nepriamu daň zaplatiť alebo môžu hľadať spôsoby, ako sa jej vyhnúť. Do popredia sa od vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie dostáva najmä dovoz tovaru zo zahraničia. V niektorých prípadoch ide dokonca o pašovanie tovarov. Spotrebiteľia majú možnosť si zakúpiť tovar v ktorejkoľvek krajine EÚ bez toho, aby museli platiť clo. Mnoho z nich teda túto možnosť aj využíva, ak je to pre nich výhodné. Keď sme sa zaujímali o to, koľko z našich respondentov preferuje nákup tovarov podliehajúcich spotrebnej dani zo zahraničia 52% z nich odpovedalo, že áno. Ich preferencie sa tu rozdelili na 2 tábory, medzi ktorými nebol veľký rozdiel. Avšak musíme brať do úvahy fakt, že prevažná väčšina opýtaných, ktorí si zvolili možnosť nie tiež tvrdila, že nie sú pravidelnými spotrebiteľmi týchto tovarov. Preto je potrebné sa opäť zamyslieť nad efektívnosťou zvyšovania sadzieb týchto daní. Ak sa totiž väčšina občanov rozhodne vyhnúť sa týmto opatreniam nakupovaním tovarov zo zahraničia tak budeme podporovať dovoz zo zahraničia a naša ekonomika bude čoraz menej efektívna. V tomto prípade je nevyhnutné skúmať efektívnu mieru zdanenia. Možností ako sa vyhnúť spotrebnej dani, majú totiž spotrebiteľia v súčasnosti množstvo.

Graf 23 Preferencia dovozu týchto tovarov zo zahraničia
Zdroj: Vlastné spracovanie

4. Z účastníkov prieskumu sa 66% už stretlo s pojmom environmentálne dane.

Z nášho prieskumu tiež vyplynulo, že 66% opýtaných sa už s environmentálnymi daňami stretlo. Zvyšných 34% o tomto pojme zatiaľ nemá informácie, čo je podľa nášho názoru ešte pomerne vysoké číslo, keďže téma životného prostredia je v súčasnosti vo vysokej miere medializovaná. Avšak evidentne nekladie sa dostatočný dôraz na tento druh daní. Väčšina našich respondentov sa pravdepodobne s týmto druhom dane stretáva na dennej báze, keďže sa spájajú s dopravou, energiami, odpadom a zdrojmi. Nie sú si však plne vedomí toho, čo v sebe tento pojem zahŕňa a na čo je vyčlenenie tejto kategórie dobré.

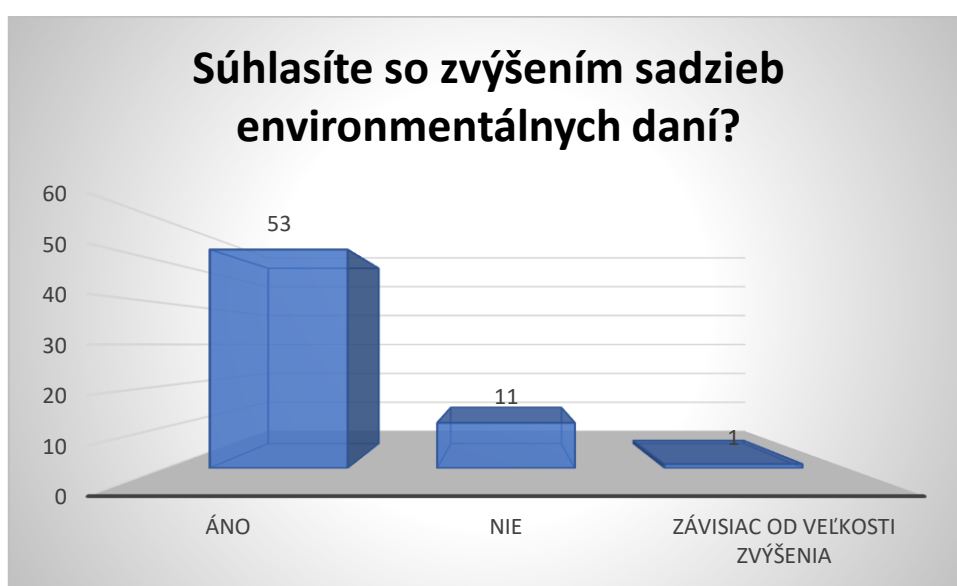
Graf 24 Znalosť pojmu environmentálne dane

Zdroj: Vlastné spracovanie

5. Až 82% respondentov by súhlasilo so zvýšením sadzieb environmentálnych daní v prípade ich efektívneho využitia.

V súčasnosti plynú v Slovenskej republike v porovnaní s ostatnými krajinami Európskej únie do štátneho rozpočtu pomerne nízka časť finančných prostriedkov z environmentálnych daní. Z tohto dôvodu by bolo vhodné ich podiel na celkových daňových príjmoch zvýšiť. Na túto problematiku sme nadviazali v našej poslednej otázke. Zaujímali sme sa o to, koľko opýtaných by súhlasilo so zvýšením sadzieb týchto daní pri efektívnom využití dodatočne získaných finančných prostriedkov. Až 81,54%

respondentov by súhlasilo s takýmto krokom, 16,92% takéto zvýšenie odmieta a 1,54% (1 respondent) by sa rozhodlo podľa veľkosti zvýšenia. Myslíme si, že pri environmentálnych daniach je obzvlášť dôležité, aby spotrebitelia vedeli o pozitívnych výsledkoch, ktoré chce štát dosiahnuť ich zavedením, resp. následným navýšovaním príjmov z nich plynúcich. Väčšina občanov si totiž uvedomuje neustále sa zhoršujúci stav nášho životného prostredia a negatívne dôsledky, ktoré z toho pre nich plynú. Preto sme toho názoru, že by takéto navýšenie malo význam iba v prípade keby boli všetci obyvatelia presvedčení o tom, že aj ich vložené peňažné prostriedky boli efektívne využité a pomohli tým svojej krajine. Je teda nevyhnutné neustále informovať ich o aktivitách, ktoré sa vďaka týmto prostriedkom mohli realizovať.

Graf 25 Názor na zvýšenie sadzieb environmentálnych daní
Zdroj: Vlastné spracovanie

Záver

Spotrebné dane sú pre náš štát jedným z najväčších zdrojov príjmov. Preto je nevyhnutné, aby vedel štát tento nástroj efektívne využívať a dosahovať prostredníctvom neho svoje ciele, ktoré by mali zahŕňať aj blahobyt jeho obyvateľov. V spojitosti s tým je nevyhnutné analyzovať ich vplyv na spotrebiteľské správanie, preto sme sa v našej práci podrobnejšie venovali práve perspektíve behaviorálneho vplyvu. Aby štát mohol efektívne stanoviť sadzby spotrebných daní, je podľa nás kľúčové zaoberať sa práve týmto aspektom.

K splneniu nášho stanoveného cieľa, ktorým bolo analyzovať a zhodnotiť správanie spotrebiteľov tabakových výrobkov, alkoholických nápojov a minerálnych olejov, bolo potrebné v prvom rade porozumieť tejto problematike v teoretickej rovine. Zistili sme, že behaviorálny vplyv zohráva významnú rolu práve pri zmenách cien týchto tovarov, najmä v dôsledku zmien sadzieb daní. Behaviorálna ekonómia zvažuje okrem ekonomických aspektov aj správanie sa spotrebiteľa v rôznych situáciách pri rôznych stupňoch informovanosti a popisuje ho nielen ako racionálne mysliacu bytosť. Na naše spotrebiteľské správanie totiž vplýva okrem nákladov a úžitku z nakupovaného tovaru aj mnoho ďalších faktorov, ako je napríklad správanie sa a preferencie členov spoločnosti, v ktorej sa nachádzame či už si to uvedomujeme alebo nie. Ďalej sme charakterizovali jednotlivé druhy spotrebných daní a snažili sme sa stručne zhrnúť negatívny dopad tovarov, na ktoré sa vzťahujú na zdravie spotrebiteľa, ale celkovo aj na spoločnosť. V skratke sme popísali aj spôsob ich zdaňovania, ale primárne sme sa chceli venovať ich vzťahu k správaniu spotrebiteľov. Spomenutý je aj pojem environmentálne dane, ktorý je v porovnaní s ostatnými spotrebnými daňami pomerne nový. Štát však prostredníctvom nich chce takisto ako prostredníctvom spotrebných daní dosiahnuť pozitívne výsledky v oblasti životného prostredia.

V praktickej časti sme sa zamerali najmä na aktuálnu situáciu v oblasti daňovej politiky, konkrétne v oblasti spotrebných daní. Graficky sme zobrazili vývojové trendy jednotlivých typov spotrebných daní v rámci Slovenskej republiky. V drvivej väčšine prípadov môžeme pozorovať kontinuálny rast výnosov plynúcich z tejto dane. Výnimkou boli vína, z ktorých výnosy si udržiavajú permanentne približne rovnakú úroveň. Pokles týchto výnosov sme mohli pozorovať v období finančnej krízy, avšak bolo to spôsobené stagnáciou ekonomík, ktorá takýmto spôsobom zasiahla dopyt po všetkých druhoch tovarov. Tiež sme zdokumentovali trendy spotrebných daní za posledné roky v Európskej

únii. Príjmy plynúce z tohto druhu dane mali podobný vývoj. Môžeme pozorovať ich rast, ktorý je v značnej miere ovplyvnený neustálym zvyšovaním sadzieb spotrebných daní. Avšak spotrebiteľov ani tieto opatrenia od nakupovania spomínaných tovarov neodrádzajú. Podľa nášho názoru je okrem týchto intervencií potrebné neustále zvyšovať informovanosť spotrebiteľov o negatívnych vplyvoch tovarov podliehajúcich spotrebnej dani. Bolo by tiež vhodné, ako sme už spomínali obmedzovať možnosti občanov, čo sa týka požívania týchto látok. Podporovať podniky s nefajčiarskymi miestnosťami, obmedzovať verejné priestranstvá s možnosťou fajčenia a podobne. Nestačí však, ak takéto opatrenia zavedie len jeden štát. Je potrebné, aby boli v tejto oblasti krajiny Európskej únie jednotné.

V diskusii sme sa venovali dotazníku, ktorý analyzoval behaviorálny vplyv pri spotrebných daniach. Podrobnejšie sme opísali individuálne postoje našich respondentov, ktorých väčšina sa zhodla na tom, že dopyt po tovaroch podliehajúcich spotrebnej dani je neelastický. Preto sme toho názoru, že v kombinácii so zmenami sadzieb spotrebných daní je potrebné realizovať aj iné zmeny. Samozrejme, pre verejnú správu je výhodné tieto sadzby zvyšovať, keďže do štátneho rozpočtu plynú každoročne pomerne vysoké príjmy z tohto druhu dane do štátneho rozpočtu. Na druhej strane je potrebné brať do úvahy aj ďalší cieľ, pre ktorý boli zavedené a tým je práve znižovanie negatívneho vplyvu tovarov, na ktoré sa vzťahuje na zdravie členov spoločnosti a na životné prostredie. Prevažná väčšina opýtaných súhlasilo aj so zvýšením sadzieb environmentálnych daní, ale len v prípade, že budú efektívne využívané. Preto chceme opäť podčiarknuť významnosť informovanosti spotrebiteľov. Je nevyhnutné, aby vedeli, že tieto zmeny sa robia aj v ich prospech a tak ich akceptovali. Veľmi dôležité je tiež neustále vyzdvihovať aktivity, ktoré sa financujú práve z týchto príjmov a majú pozitívny dopad na našu spoločnosť. Najmä v Slovenskej republike totiž občania strácajú dôveru v spravodlivý systém a preto je podľa nášho názoru ich aj takýmito malými krokmi presviedčať o opaku.

Zoznam použitej literatúry

Knižné zdroje

1. BADDELEY, Michelle. Behavioural economics : A very short introduction. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2017. 168 s. ISBN 978-01-9875- 499-2.
2. KUŠNÍROVÁ, Jana – RABATINOVÁ, Marcela – VÁLEK, Juraj. Daňová politika a jej vplyv na efektívny výber daní a elimináciu daňových únikov : Vybrané aspekty. Praha : Wolters Kluwer, 2017. 342 s. ISBN 978-80-7552-900-8.
3. VAVROVÁ, Katarína. Zdaňovanie v štátoch Európskej únie a efektívnosť daňovej správy. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2016. 222 s. ISBN 978-80-225-4355-2.
4. CNOSSEN, Sijbren. Theory and Practice of Excise Taxation : Smoking, Drinking, Gambling, Polluting, and Driving. 1. vyd. New York : Oxford University Press, 2005. 264 s. ISBN 978-14-0207- 652-7.
5. LÉNÁRTOVÁ, Gizela – ĎURINOVÁ, Ivona – VAVROVÁ, Katarína. Dane podnikateľských subjektov. 1. vyd. Bratislava : Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. 232 s. ISBN 978-80-225-3292-1.
6. LÉNÁRTOVÁ, Gizela. Harmonizácia daní v Európskej únii. 1. vyd. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2012. 114 s. ISBN 978-80-225-3501-4.

Internetové zdroje

1. Department of Finance. Implications of Behavioural Economics for Tax Policy [online]. Dublin, 2017, 36 s. [cit. 2018-11-16]. Dostupné na: <https://igees.gov.ie/wp-content/uploads/2014/01/Behavioural-Economics-and-Tax.pdf>
2. OECD Headquarters, Paris. Behavioural Insights in Public Policy : KEY MESSAGES AND SUMMARY FROM OECD INTERNATIONAL EVENTS [online]. Paríž: OECD Publishing, 2017. 54 s. [cit. 2018-11-20]. Dostupné na: <http://www.oecd.org/governance/regulatory-policy/OECD-events-behavioural-insights-summary-may-2017.pdf>
3. FELDSTEIN, Martin. Effects of Taxes on Economic Behavior [online]. Cambridge : Harvard University Dash, 2008. 23 s. [cit. 2018-10-31]. Dostupné na:

https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/2943922/feldstein_fx%20of%20taxes.pdf?sequence=2

4. OECD. Environmentally Related Taxes in OECD Countries Issues and Strategies [online]. 1. vyd. Paríž: OECD Publishing, 2001. 100 s. [cit. 2018-11-20]. ISBN 978-92-641-9365-9. Dostupné na: <https://www.cbd.int/financial/fiscalenviron/g-fiscaltaxes-oecd.pdf>
5. OECD. Consumption Tax Trends 2018: VAT/GST and excise rates, trends and policy issues [online]. 1. vyd. Paríž: OECD Publishing, 2018. [cit. 2019-3-17]. 206 s. ISBN 978-92-64-30902-9. Dostupné na internete: https://read.oecd-ilibrary.org/taxation/consumption-tax-trends-2018_ctt-2018-en#page4.
6. SASSI, F. – BELLONI, A. Taxation and economic incentives on health-related commodities: Alcohol Tobacco and Food [online]. Paríž: Cambridge University Press, 2014. [cit. 2018-11-20]. 21. s. Dostupné na internete: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2400930
7. European Commission. Tax Policies in the European Union: 2018 survey. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, 182 s. . [cit. 2019-03-15]. Dostupné na: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/tax_policies_survey_2018.pdf
8. 50. Daňový report Slovenskej republiky 2018. Dostupné na: <https://www.finance.gov.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/ekonomicke-analyzy/50-danovy-report-slovenskej-republiky-2018-oktober-2018-2.html>
9. Štátny rozpočet Slovenskej republiky. Dostupné na: <http://www.rozpocet.sk/web/#/rozpocet/VS/kapitoly/0>
10. European statistics. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat>